

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО”

Харків
2014

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО”**

**(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”)**

для студентів 2 курсу
денної форми навчання

Харків
2014

ББК 67.9 (4УКР)310

У к л а д а ч і: Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, І. В. Бойко, Л. В. Бринцева, В. М. Гаращук, О. Т. Зима, В. В. Зуй, І. Г. Ігнатченко, Л. П. Коваленко, І. М. Компанієць, М. С. Лайкова, Д. В. Лученко, В. В. Мартиновський, О. О. Марченко, Н. П. Матюхіна, Ю. В. Мех, В. Я. Настюк, Н. Б. Писаренко, Я. С. Рябченко, О. М. Соловійова, В. А. Сьоміна, С. А. Федчишин, О. Г. Фролова, О. Б. Червякова, М. Г. Шульга

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 9 від 16.09.2014 р.)*

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни “Адміністративне право” (галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”, напрям підготовки 6.030401 “Правознавство”) для студентів 2 курсу денної форми навчання / уклад.: Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, І. В. Бойко та ін. – Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2014. – 104 с.

ББК 67.9 (4УКР)310

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2014
© Право, 2014

1. ВСТУП

Адміністративне право – навчальна дисципліна, метою вивчення якої є опанування студентами знань про правове забезпечення реалізації прав, свобод та інтересів громадян у відносинах з органами державного управління (їх представниками), порядок здійснення державного управління, його форми і методи, особливості управлінського впливу в різних сферах суспільного життя.

Навчання відбувається у формі лекцій, практичних занять, індивідуальних і групових консультацій, виконання студентами самостійних завдань, їх участі в науково-дослідній роботі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

знати предмет, метод і систему адміністративного права, зв'язок цієї галузі права з іншими галузями права; основні проблеми науки адміністративного права; поняття та особливості адміністративно-правових норм і відносин; суб'єктів адміністративного права та елементи їх статусу; функції, форми і методи державного управління; поняття адміністративного примусу та види його заходів; поняття та основні риси адміністративної відповідальності; поняття, сутність та підстави дисциплінарної відповідальності за адміністративним правом; поняття, загальні риси та структуру адміністративного процесу; сутність адміністративної юстиції, поняття та завдання адміністративного судочинства в Україні; способи забезпечення законності і дисципліни в державному управлінні; поняття та види адміністративно-правових режимів; правові засади і організацію управління економікою, соціально-культурним будівництвом та адміністративно-політичною діяльністю;

уміти використовувати отримані знання в практичній діяльності; вільно орієнтуватися в системі нормативно-правових актів, які регламентують відносини у сфері державного управління; аналізувати й коментувати відповідні норматив-

ні положення; прогнозувати напрями здійснення реформ у зазначеній сфері; користуватися сучасною науковою і спеціальною літературою, електронними юридичними базами даних, іншими інформаційними джерелами.

Зважаючи на чисельність нормативно-правових актів, що регламентують відносини у сфері державного управління, при вивченні навчальної дисципліни “Адміністративне право” студентам пропонується здійснювати пошук необхідних актів на Інтернет-сайті: zakon1.rada.gov.ua.

Для вивчення навчальної дисципліни рекомендовано таку літературу до усіх тем:

Адміністративне право. Альбом схем: навч. посіб. / Ю. П. Битяк, В. В. Зуй, В. М. Гаращук та ін.; Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого”. – Х.: Право, 2012. – 160 с.

Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. / за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. В. Зуй. – Х.: Одиссей, 2011. – 240 с.

Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. / Т. О. Коломощ. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 576 с.

Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. у 2 т. / відп. ред. В. Б. Авер’янов. – К.: Юрид. думка, 2007. – Т.1: Заг. частина. – 592 с.

Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. у 2 т. / відп. ред. В. Б. Авер’янов. – К.: Юрид. думка, 2009. – Т.2: Особлива частина. – 600 с.

Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс: підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки. – Х.: Золота миля, 2011. – 584 с.

Адміністративне право України. Особлива частина. Академічний курс: підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки. – Х.: Золота миля, 2013. – 840 с.

Адміністративне право України: підруч. / В. М. Гаращук, В. В. Богущкий та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. – Х.: Право, 2012. – 656 с.

Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-

правові засади: [моногр.] / Ю. П. Битяк. – Х.: Право, 2005. – 304 с.

Гаращук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні: моногр. / В. М. Гаращук. – Х.: Фоліо, 2002. – 176 с.

Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посіб. / В. К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 256 с.

Константий О. В. Джерела адміністративного права України: моногр. / О. В. Константий. – К.: Рада, 2005. – 120 с.

Курс адміністративного права України : підруч. / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін.; за ред. В. В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 808 с.

Малиновський В. Я. Державне управління: навч. посіб. / В. Я. Малиновський. – 3-тє вид., доповн. та переробл. – К.: Атіка, 2009. – 608 с.

Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Наук. думка, 2007. – 587 с.

ЗАТВЕРДЖЕНО
вченою радою Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № 11 від 27.06.2014 р.)

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО”

I. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Державне управління і виконавча влада

Управління як соціальне явище. Мета та види управління. Поняття, сутність і ознаки державного управління. Суб'єкти та об'єкти державного управління. Принципи державного управління, їх види. Сутність виконавчої влади. Співвідношення виконавчої влади, державного управління та адміністративного права.

Предмет, метод і система адміністративного права

Адміністративне право як галузь права. Предмет адміністративного права. Зв'язки адміністративного права з іншими галузями права. Метод адміністративного права. Принципи адміністративного права, особливості їх класифікації. Система адміністративного права. Наука адміністративного права.

Адміністративно-правові норми

Поняття адміністративно-правової норми. Особливості норм адміністративного права. Структура норм адміністративного права. Види адміністративно-правових норм. Реалізація адміністративно-правових норм. Поняття джерела адміністративного права. Система та види джерел адміністративного права. Конституція як основне джерело адміністративного права. Систематизація адміністративного права.

Адміністративно-правові відносини

Поняття адміністративно-правових відносин. Особливості адміністративно-правових відносин. Види адміністративно-правових відносин. Суб'єкти та об'єкти адміністративно-правових відносин. Підстави виникнення, зміни або припинення адміністративно-правових відносин.

II. СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Громадяни – суб'єкти адміністративного права

Поняття та складові адміністративно-правового статусу громадянина. Адміністративна правоздатність громадянина. Адміністративна дієздатність громадянина. Права та обов'язки громадян у сфері державного управління. Особливості адміністративно-правового статусу іноземців та осіб без громадянства.

Органи виконавчої влади

Поняття, ознаки та правове становище органів виконавчої влади. Місце органів виконавчої влади в системі державного апарату. Види органів виконавчої влади. Система органів виконавчої влади.

Кабінет Міністрів України в системі органів державної влади. Основні завдання Кабінету Міністрів України. Правові засади діяльності Кабінету Міністрів України. Склад і порядок формування Кабінету Міністрів України. Компетенція та форми діяльності Кабінету Міністрів України. Акти Кабінету Міністрів України. Повноваження Кабінету Міністрів України у відносинах з органами виконавчої влади, Президентом України, Верховною Радою України та її органами. Відносини Кабінету Міністрів України з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями.

Центральні органи виконавчої влади, їх види. Міністерства в системі центральних органів виконавчої влади. Інші центральні органи виконавчої влади в організаційно-правовому механізмі виконавчої влади.

Система місцевих органів виконавчої влади. Правові засади організації та діяльності місцевих органів виконавчої влади. Основні завдання і функції місцевих органів виконавчої влади. Принципи і форми діяльності місцевих органів виконавчої влади. Повноваження місцевих державних адміністрацій. Акти місцевих державних адміністрацій. Територіальні органи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

Органи місцевого самоврядування

Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування. Повноваження і форми діяльності органів місцевого самоврядування. Власні та делеговані повноваження органів місцевого самоврядування, їх характер та співвідношення. Відносини органів місцевого самоврядування з місцевими органами виконавчої влади.

Державні службовці

Державна служба: поняття, види і принципи. Право на державну службу. Правове регулювання державної служби. Основні напрями державної політики у сфері державної служби.

Державні службовці: поняття і види. Посада та посадова особа: співвідношення понять. Основні права та обов'язки державних службовців. Етика поведінки державного службовця.

Проходження служби в державних органах та їх апараті: поняття і стадії. Прийняття на державну службу. Обмеження, пов'язані з прийняттям та перебуванням на державній службі. Патронатна служба. Випробування при прийнятті на державну службу. Декларування доходів державних службовців. Службова кар'єра. Класифікації посад державних службовців. Ранги державних службовців. Стажування державних службовців. Навчання і підвищення кваліфікації державних службовців. Відповідальність державних службовців. Підстави припинення державної служби.

Бюджетні організації

Поняття і види бюджетних організацій. Правові засади діяльності бюджетних організацій. Порядок створення та при-

пинення діяльності бюджетних організацій. Адміністративна правосуб'єктність бюджетних організацій. Адміністративно-правовий статус керівника бюджетної організації.

Громадські об'єднання та політичні партії – суб'єкти адміністративного права

Поняття і види громадських об'єднань. Порядок створення громадських об'єднань та припинення їх діяльності. Адміністративно-правовий статус громадських об'єднань.

Політичні партії, порядок їх реєстрації. Адміністративно-правовий статус політичних партій.

ІІІ. ФУНКЦІЇ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Функції державного управління, їх види

Поняття функцій державного управління. Види функцій державного управління. Внутрішні та зовнішні функції державного управління. Постійні й тимчасові функції державного управління. Загальні та допоміжні функції державного управління. Спеціальні функції державного управління.

Форми державного управління

Поняття і види форм державного управління. Правові та неправові форми державного управління: поняття та юридичне значення.

Поняття правових актів державного управління та їх юридичне значення. Вимоги до актів державного управління та наслідки їх недотримання. Класифікація актів державного управління. Нормативні та індивідуальні акти управління. Адміністративний договір як форма державного управління: ознаки, суб'єктний склад, особливості правового регулювання та сфера застосування.

Взаємозв'язок функцій і форм державного управління.

Адміністративно-правові методи

Поняття адміністративно-правових методів (методів державного управління). Місце адміністративно-правових методів у механізмі державного управління, їх співвідношення з формами та функціями державного управління. Загальні ознаки адміністративно-правових методів. Класифікація методів державного управління.

Сутність та види державного примусу. Адміністративний примус як вид державного примусу. Поняття та риси адміністративного примусу. Класифікація заходів адміністративного примусу. Поняття, види та особливості застосування заходів адміністративного запобігання та адміністративного припинення. Органи, уповноважені застосовувати заходи припинення правопорушень.

IV. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОМ

Поняття та риси адміністративної відповідальності, її законодавчі основи

Поняття та суть адміністративної відповідальності. Основні риси адміністративної відповідальності, її відмінність від інших видів юридичної відповідальності.

Законодавство про адміністративні правопорушення, його особливості і місце у системі національного законодавства. Законодавчі основи адміністративної відповідальності.

Зміст та завдання Кодексу України про адміністративні правопорушення. Повноваження місцевих рад щодо прийняття рішень, за порушення яких передбачається адміністративна відповідальність. Чинність закону про відповідальність за адміністративні правопорушення.

Адміністративне правопорушення, його склад

Поняття адміністративного правопорушення, його ознаки та відмінність від інших видів правопорушень.

Склад адміністративного правопорушення. Загальний, родовий та безпосередній об'єкти адміністративного правопорушення. Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення. Суб'єкт адміністративного правопорушення. Вина як основна ознака суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення, її форми. Обставини, що виключають відповідальність за адміністративне правопорушення. Передача матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації або трудового колективу. Звільнення від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення.

Система та види адміністративних стягнень.

Правила і строки їх накладення

Поняття і класифікація адміністративних стягнень. Цілі та види адміністративних стягнень. Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх.

Загальні правила і строки накладення адміністративних стягнень за адміністративні правопорушення. Обставини, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення. Накладення стягнення при вчиненні кількох адміністративних правопорушень. Обчислення строків та строки накладення адміністративних стягнень. Строк, після закінчення якого особа вважається такою, що не була піддана адміністративному стягненню. Покладення обов'язку відшкодувати заподіяну шкоду.

Дисциплінарна відповідальність за адміністративним правом

Поняття, сутність та підстави дисциплінарної відповідальності за адміністративним правом. Співвідношення дисциплінарної та адміністративної відповідальності.

V. АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС

Адміністративний процес: зміст і загальні риси

Поняття адміністративного процесу, його зміст і риси. Принципи адміністративного процесу. Система суб'єктів адміністративного процесу.

Структура адміністративного процесу. Види проваджень в адміністративних справах

Структура адміністративного процесу: провадження, стадії, етапи, дії. Провадження в адміністративних справах, їх види. Поняття і риси адміністративної юрисдикції.

Завдання, порядок і стадії провадження в справах про адміністративні правопорушення

Поняття провадження в справах про адміністративні правопорушення. Завдання та принципи провадження в справах про адміністративні правопорушення. Обставини, що виключають провадження в справах про адміністративні правопорушення. Стадії провадження в справах про адміністративні правопорушення. Особи, які мають право складати протокол про адміністративне правопорушення. Зміст протоколу про адміністративне правопорушення. Випадки, коли протокол про адміністративне правопорушення не складається. Особи, які беруть участь у провадженні в справі про адміністративне правопорушення. Права особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Місце й строки розгляду справи про адміністративне правопорушення. Порядок розгляду справи про адміністративне правопорушення. Види постанов по справах про адміністративні правопорушення. Зміст постанови по справі про адміністративне правопорушення. Оскарження та опротестування постанови по справі про адміністративне правопорушення. Рішення по скарзі на постанову по справі про адміністративне правопорушення. Виконання постанови про накладення адміністративного стягнення.

**Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення.
Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення**

Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, мета їх застосування та види. Порядок застосування і строки адміністративного затримання. Органи (посадові особи), правомочні здійснювати адміністративне затримання. Особистий огляд та огляд речей: підстави і порядок застосування. Вилучення речей і документів. Вилучення посвідчення водія, талона про проходження державного технічного огляду, ліцензійної картки на транспортний засіб. Тимчасове затримання транспортного засобу. Відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції. Право на оскарження заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, шляхи його реалізації.

Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. Підвідомчість справ про адміністративні правопорушення: поняття і критерії визначення.

Адміністративна юстиція та адміністративне судочинство в Україні

Поняття та риси адміністративної юстиції. Адміністративна юстиція у структурі предмета адміністративного права. Моделі адміністративної юстиції. Особливості становлення адміністративної юстиції в Україні. Кодекс адміністративного судочинства України, його структура. Адміністративне судочинство: поняття та завдання. Принципи адміністративного судочинства. Юрисдикція адміністративних судів. Підсудність адміністративних справ. Право на звернення до адміністративного суду.

VI. ЗАКОННІСТЬ І ДИСЦИПЛІНА У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Способи забезпечення законності і дисципліни у державному управлінні: загальна характеристика

Поняття законності і дисципліни у державному управлінні. Співвідношення законності і дисципліни. Способи забезпечення законності і дисципліни у державному управлінні.

Контроль у державному управлінні

Контроль у державному управлінні, його сутність та юридичні підстави. Відмінність контролю від нагляду. Види контролю в державному управлінні. Контроль законодавчої влади. Контроль виконавчої влади. Судовий контроль як специфічний вид контролю в державному управлінні. Контрольні повноваження спеціалізованих контролюючих органів.

Державний та недержавний контроль в управлінні: їх співвідношення.

Прокурорський нагляд у державному управлінні

Поняття, мета, завдання та предмет прокурорського нагляду у державному управлінні. Повноваження прокурора при здійсненні нагляду в державному управлінні.

Звернення громадян як спосіб забезпечення законності і дисципліни у державному управлінні

Звернення громадян та їх види. Вимоги до звернень громадян. Порядок розгляду звернень громадян згідно з Законом України “Про звернення громадян”.

Адміністративно-правові режими

Поняття, ознаки та види адміністративно-правових режимів. Правовий режим надзвичайного стану: умови введення, перелік і межі надзвичайних заходів. Гарантії забезпечення за-

конності в умовах надзвичайного стану. Режим зони надзвичайної екологічної ситуації. Правовий режим воєнного стану. Режим державної таємниці. Прикордонний режим.

VII. ПРАВОВІ ЗАСАДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ, СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМ БУДІВНИЦТВОМ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПОЛІТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Правові засади управління економікою

Правове регулювання економіки. Завдання, функції та методи державного управління економікою. Організація та зміст державного управління у сфері економіки. Державний контроль у сфері економіки.

Організаційно-правові засади управління промисловістю, агропромисловим комплексом, використанням і охороною природних ресурсів, комунікаціями, будівництвом і житлово-комунальним господарством, фінансами, зовнішньоекономічною діяльністю та митною справою.

Організаційно-правові засади управління фінансами

Правові засади управління фінансами. Система органів, які здійснюють управління фінансами. Кабінет Міністрів України та його повноваження у сфері управління фінансами. Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади як суб'єкти державного управління фінансами. Фінансовий контроль: форми та методи його здійснення. Національний банк України та його повноваження у сфері фінансового контролю. Адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі фінансів.

Управління освітою і наукою

Організаційно-правові засади освітньої діяльності в Україні. Система органів управління освітою. Види органів управління освітою. Повноваження Міністерства освіти і науки України. Компетенція місцевих органів виконавчої влади в га-

лузі освіти. Компетенція органів місцевого самоврядування в галузі освіти. Органи управління навчальними закладами. Повноваження керівника навчального закладу.

Правові засади державного управління наукою. Основні принципи державного управління науковою діяльністю. Система органів управління наукою. Завдання Національної академії наук України. Галузеві академії наук. Статус і завдання Національної академії правових наук України.

Управління охороною здоров'я

Охорона здоров'я як напрям державної діяльності. Система органів, що здійснюють управління охороною здоров'я, їх компетенція. Роль органів місцевого самоврядування в забезпеченні охорони здоров'я населення. Правовий статус установ охорони здоров'я.

Державний контроль у сфері охорони здоров'я. Державна санітарно-епідеміологічна служба України. Компетенція органів санітарно-епідеміологічної служби. Санітарно-епідеміологічний нагляд.

Організаційно-правові засади управління у сфері соціальної політики

Правові засади організації та діяльності органів управління у сфері соціальної політики. Система і структура органів управління у сфері соціальної політики. Завдання та функції органів управління у сфері соціальної політики. Міністерство соціальної політики України в системі управління в сфері соціального захисту населення, його завдання, функції, форми і методи діяльності. Адміністративно-правові засоби державного впливу у сфері соціальної політики.

Управління обороною і національною безпекою

Організаційно-правові засади управління обороною. Органи управління обороною. Збройні Сили України, їх види.

Комплектування Збройних Сил України. Повноваження державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій у сфері оборони. Військова служба. Альтернативна (невійськова) служба.

Організаційно-правові засади управління національною безпекою. Об'єкти та суб'єкти управління в сфері національної безпеки. Державний кордон та його охорона.

Організаційно-правові засади управління внутрішніми справами

Правові засади організації та діяльності органів внутрішніх справ. Система і структура органів внутрішніх справ. Завдання та функції органів внутрішніх справ. Міністерство внутрішніх справ України в системі управління органами внутрішніх справ, його завдання, функції, форми і методи діяльності. Міліція України як складова частина органів внутрішніх справ. Завдання, функції, права та обов'язки міліції. Основні підрозділи міліції.

Організаційно-правові засади управління закордонними справами

Поняття, ознаки та правове забезпечення управління закордонними справами. Система органів управління закордонними справами, їх завдання та функції. Міністерство закордонних справ України та його органи за кордоном. Адміністративно-правове регулювання в'їзду в Україну і виїзду з України.

Організаційно-правові засади управління юстицією

Органи управління юстицією. Міністерство юстиції України та інші центральні органи виконавчої влади в системі органів управління юстицією. Територіальні органи управління юстицією. Основні напрями діяльності органів управління юстицією.

3. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Т е м а	Усього годин	У тому числі		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
1	2	3	4	5	6

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Державне управління та адміністративне право – 22 год

1	Державне управління і виконавча влада	4	2	–	2
2	Предмет, метод і система адміністративного права	6	2	2	2
3	Адміністративно-правові норми	6	2	2	2
4	Адміністративно-правові відносини	6	2	2	2

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Суб'єкти адміністративного права – 42 год

5	Громадяни – суб'єкти адміністративного права	6	2	2	2
6	Органи виконавчої влади	12	4	4	4
7	Органи місцевого самоврядування	4	2	–	2
8	Державні службовці	12	4	4	4
9	Бюджетні організації	4	2	–	2
10	Громадські об'єднання та політичні партії – суб'єкти адміністративного права	4	2	–	2

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. Функції, форми та методи державного управління – 20 год

11	Функції державного управління, їх види	4	2	–	2
12	Форми державного управління	6	2	2	2
13	Адміністративно-правові методи	10	4	4	2

Продовження табл.

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV. Відповідальність за адміністративним правом – 24 год					
14	Поняття та риси адміністративної відповідальності, її законодавчі основи. Адміністративне правопорушення, його склад	10	4	2	4
15	Система та види адміністративних стягнень. Правила і строки їх накладення	8	2	2	4
16	Дисциплінарна відповідальність за адміністративним правом	6	2	2	2
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ V. Адміністративний процес. Законність і дисципліна у державному управлінні – 60 год					
17	Адміністративний процес: зміст і загальні риси. Структура адміністративного процесу. Види проваджень в адміністративних справах	10	4	2	4
18	Завдання, порядок і стадії провадження в справах про адміністративні правопорушення	8	2	2	4
19	Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення. Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення	10	4	2	4
20	Адміністративна юстиція та адміністративне судочинство в Україні	8	2	2	4
21	Способи забезпечення законності і дисципліни у державному управлінні: загальна характеристика	4	2	–	2
22	Контроль у державному управлінні	6	2	2	2
23	Прокурорський нагляд у державному управлінні	4	2	–	2

Закінчення табл.

1	2	3	4	5	6
24	Звернення громадян як спосіб забезпечення законності і дисципліни у державному управлінні	4	2	–	2
25	Адміністративно-правові режими	6	2	2	2

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ VI. Правові засади і організація управління економікою, соціально-культурним будівництвом та адміністративно-політичною діяльністю – 44 год

26	Правові засади управління економікою	4	2	–	2
27	Організаційно-правові засади управління фінансами	4	2	–	2
28	Управління освітою і наукою	6	2	2	2
29	Управління охороною здоров'я	6	2	2	2
30	Організаційно-правові засади управління у сфері соціальної політики	4	2	–	2
31	Управління обороною і національною безпекою	4	2	–	2
32	Організаційно-правові засади управління внутрішніми справами	6	2	2	2
33	Організаційно-правові засади управління закордонними справами	4	2	–	2
34	Організаційно-правові засади управління юстицією	6	2	2	2
Р а з о м		234*	80	48	84

* Із них індивідуальна робота – 22 год

4. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Т е м а 1. Державне управління і виконавча влада

(для самостійного вивчення)

1. Управління як соціальне явище.
2. Поняття та ознаки державного управління.
3. Сутність виконавчої влади.
4. Співвідношення виконавчої влади, державного управління та адміністративного права.

Список літератури

Демократичні засади державного управління та адміністративне право: моногр. / Ю. С. Шемшученко, В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко та ін.; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Юрид. думка, 2010. – Гл. 1. Демократія та державне управління: питання взаємозв'язку. – С. 11-31.

Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право: [моногр.] / В. Б. Авер'янов, В. А. Дерещь, А. М. Школик та ін.; за ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Юстиніан, 2007. – Гл. 1. Сучасні європейські концепції державного управління. – С. 9-32.

Ославський М. І. Виконавча влада в Україні: організаційно-правові засади: [навч. посіб.] / М. І. Ославський. – К.: Знання, 2009. – Розд. 1. Виконавча влада як гілка влади в Україні. – С. 12-23.

Т е м а 2. Предмет, метод і система адміністративного права

Питання для обговорення

1. Адміністративне право як галузь права, його предмет і метод.
2. Система адміністративного права.
3. Роль адміністративного права у становленні й розвитку незалежної правової демократичної держави України.

З а в д а н н я

1. Мешканець Харківської обл. Д. звернувся до Центру надання адміністративних послуг м. Харкова із заявою, у якій просив видати йому посвідчення мисливця. Державний адміністратор Центру запропонував Д. заповнити анкету мисливця та додати до заяви дві фотокартки, а також копії паспорту і довідки про присвоєння ідентифікаційного коду. Адміністратор повідомив, що через 30 днів від дати подання заяви Д. має відвідати Центр з тим, щоб з'ясувати вирішення питання щодо видачі йому посвідчення мисливця. У разі задоволення прохання у той же день Д. зможе отримати відповідний документ.

Чи належать відносини, які виникли в даному випадку, до таких, що становлять предмет адміністративного права? Обґрунтуйте свою відповідь, визначивши ознаки цих відносин.

2. Керуючись Положенням про дозвільну систему, керівник Харківського міського управління ГУМВС України в Харківській обл. анулював виданий А. дозвіл на придбання, зберігання і носіння мисливської гладкоствольної зброї. Рішення про анулювання дозволу прийнято на підставі акта, який був складений спільно інспектором дозвільної системи й дільничним інспектором міліції. У зазначеному акті зафіксовано, що А. зловживає спиртними напоями, внаслідок чого знаходиться на обліку у наркологічному диспансері за місцем реєстрації постійного місця проживання.

Назвіть учасників відносин, які виникли у даному випадку. Чи належать ці відносини до таких, що становлять предмет адміністративного права? Охарактеризуйте метод правового регулювання, переважно використаний при побудові норм, що регламентують дані відносини?

3. Комісією, утвореною за рішенням міністра екології та природних ресурсів України, проведена позапланова перевірка дотримання приватним підприємством “Утильсировина” Ліцензійних умов провадження господарської діяльності із здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами. Го-

лова комісії на вимогу директора приватного підприємства до початку перевірки надав йому роз'яснення щодо підстав та порядку її проведення. Обґрунтовуючи законність даного заходу, посадовець посилався на приписи Законів України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”, “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності”, а також на нормативні положення, об'єднані у Порядку контролю за додержанням Ліцензійних умов провадження господарської діяльності із здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами.

Ознайомтесь із переліченими вище актами. Визначте, до якої з частин системи адміністративного права – Загальної чи Особливої – належать адміністративно-правові норми, розміщені у кожному з цих документів. Відповідь обґрунтуйте.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в т а л і т е р а т у р и

Положення про дозвільну систему: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

Порядок контролю за додержанням Ліцензійних умов провадження господарської діяльності із здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами: затв. наказом Міністерства екології і природних ресурсів України від 04.11.2011 р., зареєстр. в Міністерстві юстиції України 27.12.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 2. – Ст. 59.

Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2013. – № 32. – Ст. 409 (з наст. змін. та допов.).

Авер'янов В. Значення адміністративних процедур у реформуванні адміністративного права / В. Авер'янов // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2009. – № 3. – С. 8-14.

Авер'янов В. Нова доктрина українського адміністративного права: концептуальні позиції / В. Авер'янов // Право України. – 2006. – № 5. – С. 11-17.

Мельник Р. Система вітчизняного адміністративного права

та євроінтеграція України: до питання пошуку взаємозв'язку / Р. Мельник // Право України. – 2010. – № 8. – С. 116-122.

Фіночко Ф. Д. Предмет адміністративного права: дискусійна проблематика / Ф. Д. Фіночко // Вісн. АПрН України. – 2005. – № 3. – С. 113-119.

Шевелін Д. А. Диспозитивність в адміністративному праві – нові ознаки методу правового регулювання [Електрон. ресурс] / Д. А. Шевелін // Форум права. – 2008. – № 1. – С. 453-458. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08sdampr.pdf>

Т е м а 3. Адміністративно-правові норми

Питання для обговорення

1. Поняття адміністративно-правових норм, їх структура та особливості.
2. Види адміністративно-правових норм.
3. Поняття і система джерел адміністративного права.
4. Систематизація адміністративного права.

З а в д а н н я

4. П., знаходячись на борту повітряного судна, який виконував рейс Донецьк-Львів, гучно співав. Інші пасажирів неодноразово зверталися до П. із проханням припинити спів, однак П. не реагував на їх звернення. Бортпровідниця повідомила П., що він порушує правила поведінки на повітряному судні, чим заважає екіпажу та пасажирам, а тому відносно нього можуть бути застосовані примусові заходи.

Зверніться до Правил повітряних перевезень пасажирів і багажу та приписів Кодексу України про адміністративні правопорушення й, використовуючи їх, сформулюйте 2 – 3 норми права за класичною структурою. Які ознаки притаманні сформульованим нормам? З огляду на ці ознаки, чи можна вважати дані норми адміністративно-правовими?

5. Студент 4 курсу юридичного вищого навчального закладу Ц. працював над науковою роботою з адміністративного права, яку він мав намір представити на конкурс. З метою отримання інформації, необхідної для виконання роботи, Ц. вирішив звернутися до Міністерства юстиції України із запитом, у якому просив повідомити його, які постанови Кабінету Міністрів України були оскаржені фізичними та/чи юридичними особами до суду впродовж 2011-2012 рр. через їх невідповідність законам. Перш ніж надіслати такий запит, Ц. дослідив положення Закону України “Про доступ до публічної інформації” і дійшов висновку, що Закон складається переважно із адміністративно-правових норм.

Чи згодні Ви з Ц.? Які ознаки притаманні адміністративно-правовим нормам? Наведіть приклади приписів, що включені до тексту Закону України “Про доступ до публічної інформації”. Серед наведених прикладів знайдіть норми: а) регулятивні та охоронні; б) зобов’язуючі, забороняючі та уповноважуючі; в) матеріальні та процесуальні.

6. У Концепції адміністративної реформи в Україні наголошено, що ефективне правове супроводження реформи передбачає подальшу систематизацію адміністративного права. У зв’язку з цим Концепцією визначено способи, які бажано використовувати при упорядкуванні норм адміністративного права, й закріплено перелік нормативних документів, що мають бути прийняті внаслідок такого упорядкування.

Проаналізуйте відповідні положення Концепції. Назвіть способи систематизації адміністративного права, які згадуються у цих положеннях. На необхідності прийняття яких нормативно-правових актів наголошують автори Концепції? Охарактеризуйте ці акти, визначивши суспільні відносини, що мають регламентуватися їх нормами. Які з цих актів на сьогодні прийняті? Чи складаються вони повністю із адміністративно-правових норм?

Список нормативно-правових актів та літератури

Концепція адміністративної реформи в Україні: затв. Указом Президента України від 22.07.1998 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

Повітряний кодекс України: Закон України від 19.05.2011 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 48-49. – Ст. 2024 (з наст. змін. та допов.).

Правила повітряних перевезень пасажирів і багажу: затв. наказом Міністерства інфраструктури України від 30.11.2012 р., зареєстр. в Міністерстві юстиції України 28.12.2012 р. // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 4. – Ст. 136.

Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314 (з наст. змін. та допов.).

Константий О. В. Поняття “правового акта державного управління” та його співвідношення з поняттям “джерела адміністративного права” / О. В. Константий // Держ. буд-во та місцеве самоврядування. – Х.: Право, 2002. – № 4. – С. 94-103.

Курило В. І. Про систему джерел адміністративного права України [Електрон. ресурс] / В. І. Курило // Юрид. вісн. – 2009. – № 2. – С. 30-33. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Npnau/Yur/2009_2/index.html

Т е м а 4. Адміністративно-правові відносини

Питання для обговорення

1. Поняття адміністративно-правових відносин.
2. Особливості та види адміністративно-правових відносин.
3. Суб'єкти та об'єкти адміністративно-правових відносин.
4. Підстави виникнення, зміни та припинення адміністративно-правових відносин.

З а в д а н н я

7. Назвіть адміністративно-правові відносини:

1) Міністерство освіти і науки України і приватний вищий навчальний заклад щодо перевірки діяльності останнього; 2) студентський профспілковий комітет і студент з приводу надання матеріальної допомоги студенту; 3) громадянин України і особа без громадянства щодо укладення договору купівлі-продажу нерухомості; 4) Міністерство внутрішніх справ України і Міністерство освіти і науки України щодо видання спільного акта; 5) орган внутрішніх справ і громадянин з приводу складання іспиту на право керувати транспортним засобом; 6) адміністрація підприємства і робітник щодо надання відпустки; 7) громадянин та представник громадського формування з охорони громадського порядку щодо складання останнім протоколу про адміністративне правопорушення.

8. В. вирішив придбати у А. автомобіль. Останній зняв з обліку автомобіль у ДАІ, після чого було укладено договір купівлі-продажу. В. звернувся до ДАІ з проханням поставити автомобіль на облік і додав до заяви всі необхідні документи. Прохання В. було задоволено.

Які правові відносини виникли в даному випадку? Чи належать вони до відносин, що становлять предмет адміністративного права? Обґрунтуйте свою відповідь, визначивши ознаки цих відносин.

9. Отримавши вищу медичну освіту, А. вирішив відкрити приватний кабінет та зайнятися медичною практикою. Він звернувся до державного реєстратора виконавчого комітету міської ради з проханням зареєструвати його як суб'єкта підприємницької діяльності. Після отримання свідоцтва про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця А. подав до Міністерства охорони здоров'я України документи для отримання ліцензії на здійснення медичної практики.

Назвіть учасників відносин, які виникли у даній ситуації. Чи існує між ними суспільний зв'язок, якому притаманні ознаки адміністративно-правових відносин? Які це ознаки?

10. Рухаючись на своєму автомобілі, С. не помітив знака пішохідного переходу та не пропустив пішохода. Інспектор ДАІ помітив це, зупинив транспортний засіб та склав протокол про адміністративне правопорушення. Протокол було надіслано начальнику органу внутрішніх справ (ОВС) для вирішення питання про адміністративну відповідальність С. Постановою начальника ОВС С. визнано винним у вчиненні правопорушення та накладено стягнення у вигляді штрафу.

Визначте правові відносини у вищезазначеній ситуації. Чи є рівними їх учасники? Відповідь обґрунтуйте. До якого виду адміністративно-правових відносин належать відносини, зумовлені припиненням протиправних діянь і притягненням винних до адміністративної відповідальності?

Список нормативно-правових актів та літератури

Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 31-32. – Ст. 263 (з наст. змін. та допов.).

Про дорожній рух: Закон України від 30.06.1993 р. // Там же. – 1993. – № 31. – Ст. 338 (з наст. змін. та допов.).

Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 р. // Там же. – 2000. – № 36. – Ст. 299 (з наст. змін. та допов.).

Афанасьєв К. Сучасний формат адміністративних правовідносин // К. Афанасьєв // Право України. – 2008. – № 11. – С. 20-26.

Богуцький В. В. Адміністративне право України як галузь права: навч. посіб. / В. В. Богуцький, А. В. Богуцька. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Х.: ФІНН, 2011. – С. 43-51.

Курінний Є. В. Проблематика класифікації адміністративно-правових відносин за їх видами / Є. В. Курінний // Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ України. – 2003. – № 2. – С. 112-119.

Тема 5. Громадяни – суб'єкти адміністративного права

Питання для обговорення

1. Поняття та складові адміністративно-правового статусу громадянина.
2. Адміністративна правосуб'єктність громадянина.
3. Особливості адміністративно-правового статусу іноземців та осіб без громадянства.

Завдання

11. Громадянин Республіки Білорусь А. 22 січня 2014 р. прибув в Україну строком на 3 місяці до свого сина, який мешкає в м. Чернігів, а 10 травня 2014 р. А. був притягнутий до адміністративної відповідальності за ст. 203 КУпАП. Через місяць Головне управління Державної міграційної служби України у Чернігівській обл. винесло рішення про примусове повернення А. до батьківщини впродовж 30 днів. Однак А. не виконав дане рішення, мотивуючи це відсутністю коштів для придбання квитка.

Які примусові заходи можуть бути застосовані до А.? Посилаючись на нормативні приписи, визначте порядок їх застосування.

12. П'ятнадцятирічний М. проживав з батьками у приватному будинку. Згодом його батьки придбали за договором купівлі-продажу квартиру. Тоді М. звернувся до районного відділу міграційної служби із заявою про реєстрацію його місця проживання за адресою знаходження цієї квартири. У реєстрації М. було відмовлено із посиланням на те, що квартира належить батькам М., а не йому, проте, М. вважав, що такою відмовою порушено його право на вільний вибір місця проживання.

Чи порушено у даній ситуації право М.? Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на нормативні положення.

13. Т. 1 березня 2014 р. звернувся до головного управління містобудування та архітектури районної державної адміністрації із запитом щодо надання інформації про земельні ділянки комунальної форми власності у межах району не надані у користування, що можуть бути використані під забудову. 25 березня 2014 р. він отримав відповідь, у якій зазначалося, що така інформація обмежена в доступі і не може бути надана.

Зробіть юридичний аналіз ситуації. З'ясуйте відмінності у порядку надання відповідей на інформаційні запити від порядку розгляду звернень громадян.

Список нормативно-правових актів та літератури

Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314 (з наст. змін. та допов.).

Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 р. // Там же. – 1996. – № 47. – Ст. 256 (з наст. змін. та допов.).

Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. // Там же. – 1992. – № 48. – Ст. 650 (з наст. змін. та допов.).

Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 83. – Ст. 3014 (з наст. змін. та допов.).

Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання: Закон України від 11.12.2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2004. – № 15. – Ст. 232 (з наст. змін. та допов.).

Бойко І. В. Роль адміністративного права у формуванні правового статусу людини і громадянина / І. В. Бойко // Вісн. АПРн України. – 2013. – № 2 (73). – С. 157-165.

Бойко І. В. Охорона й захист персональних даних адміністративно-правовими засобами / І. В. Бойко // Вісн. НАПРн України. – 2011. – № 4 (67). – С. 144-152.

Червякова О. Б. Щодо складників адміністративно-правового статусу громадян як учасників інформаційних відносин / О. Б. Червякова // Пробл. законності. – Х.: Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2011. – Вип. 114. – С. 134-142.

Тема 6. Органи виконавчої влади

Заняття 1

Питання для обговорення

1. Поняття, ознаки та правове становище органів виконавчої влади.
2. Система та види органів виконавчої влади.

Завдання

14. Наукою адміністративного права вироблено різні критерії класифікації органів виконавчої влади за: рівнем знаходження органу в системі виконавчої влади, територіальним масштабом його діяльності, характером компетенції, порядком вирішення підвідомчих питань, предметом спрямованості компетенції органу виконавчої влади.

На основі аналізу чинного законодавства України дайте характеристику за вищевказаними критеріями органам виконавчої влади: Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти і науки України, Національне агентство України з питань державної служби, Міністерство охорони здоров'я України, Державна санітарно-епідеміологічна служба України, Державне агентство водних ресурсів України, Державна фінансова інспекція України, обласна державна адміністрація, Головне управління Міністерства внутрішніх справ України в Харківській області.

15. *Складіть схеми підпорядкування вказаних нижче органів виконавчої влади:*

1) Кабінет Міністрів України, Головне управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Харківській області, відділ цивільного захисту у Балаклійському районі Харківської області, Міністерство оборони України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, райвійськкомат, облвійськкомат, Генеральний штаб Збройних Сил України;

2) Міністерство фінансів України, Державна фінансова інспекція України (Держфінінспекція), Кабінет Міністрів України, Держфінінспекція в Харківській області;

3) Харківська обласна державна адміністрація, Чугуїв-

ська районна державна адміністрація Харківської області, Кабінет Міністрів України, Міністерство юстиції України, Головне управління юстиції у місті обласного значення, районне управління юстиції, Державна реєстраційна служба України.

16. Наказом Міністра юстиції України були створені територіальні органи Міністерства юстиції України, визначено їх перелік, а також затверджено Положення про Головні управління юстиції Міністерства юстиції України в областях та місті Києві. У цьому Положенні встановлено підпорядкованість цих органів безпосередньо Кабінету Міністрів України.

Зробіть юридичний аналіз ситуації. Визначте порядок створення міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів.

Список нормативно-правових актів та літератури

Конституція України від 28.06.1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: затв. Указом Президента України від 16.01.2013 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2013. – № 5. – Ст. 154.

Положення про Державну фінансову інспекцію України: затв. Указом Президента України від 23.04.2011 р. // Там же. – 2011. – № 31. – Ст. 1325.

Положення про Міністерство юстиції України: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. // Там же. – 2011. – № 28. – Ст. 45.

Про затвердження Типового положення про територіальні органи міністерства та іншого центрального органу виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 41. – Ст. 1677.

Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02. 2014 р. // Голос України. – 2014. – № 39. – Спецвипуск.

Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190 (з наст. змін. та допов.)

Про оптимізацію системи центральних органів виконав-

чої влади: Указ Президента України від 09.12.2010 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2010. – № 94. – Ст. 3334.

Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011р. // Там же. – 2011. – № 38. – Ст. 385 (з наст. змін. та допов.)

Авер'янов В. Б. Удосконалення організації та діяльності системи органів виконавчої влади з урахуванням європейських принципів і стандартів / В. Б. Авер'янов, А. А. Пухтецька // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2010. – № 4. – С. 110-117.

Стеценко С. Г. Виконавча влада в Україні: особливості формування та повноваження у світлі конституційної реформи / С. Г. Стеценко // Административное право и процесс. – 2011. – № 2. – С. 45-48.

З а н я т т я 2

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади.
2. Центральні органи виконавчої влади, їх види.
3. Місцеві органи виконавчої влади.

З а в д а н н я

17. На засіданні Кабінету Міністрів України були прийняті такі рішення:

- а) про затвердження Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України;
- б) про затвердження граничної чисельності працівників Міністерства оборони України;
- в) про затвердження розмірів посадових окладів працівників і військовослужбовців Збройних Сил України;
- г) про присвоєння військових звань особам вищого офіцерського складу Збройних Сил України.

Міністр оборони України видав такі накази:

- а) про затвердження складу Громадської ради при Міністерстві оборони України;
- б) про затвердження положення про структурні підрозділи апарату Міністерства оборони України;

в) про призначення на посаду першого заступника Міністра оборони України;

г) про затвердження переліку військових посад, які можуть бути заміщені військовослужбовцями-жінками.

Зробіть юридичний аналіз прийнятих рішень з точки зору компетенції органів (посадових осіб), які їх приймали.

18. На засіданні уряду розглядався проект акта, яким визначався порядок пропуску через кордон України транспортних засобів перевізників. У процесі обговорення документа з'ясувалося, що для запровадження зазначеного порядку необхідно вирішити питання про кількість підрозділів митних органів, які здійснюватимуть контроль у даній сфері. У результаті було прийнято два документи: одним затверджено порядок здійснення контролю, а другим – доручено Державній фіскальній службі України забезпечити встановлення оптимальної кількості відповідних підрозділів.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Які акти можуть бути прийняті урядом у даному випадку?

19. Голова Державної санітарно-епідеміологічної служби України видав наказ, яким затвердив Порядок проведення профілактичних щеплень в Україні. Міністр охорони здоров'я України скасував цей наказ, посилаючись на те, що згідно з Положенням про Міністерство охорони здоров'я України затвердження державних санітарно-епідеміологічних та санітарно-протиепідемічних правил і норм належить до повноважень Міністерства.

Чи законно вчинив міністр? Хто уповноважений скасовувати акти центральних органів виконавчої влади?

20. К. звернувся до голови районної державної адміністрації зі скаргою на бездіяльність селищного голови. У скарзі К. зазначав, що він три місяці тому подав до селищного голови заяву про організацію регулярного безкоштовного підвезення до навчального закладу і додому школярів, які мешкають у селі.

Від селищного голови К. відповіді не отримав. Голова районної державної адміністрації повідомив К., що селищна рада та її голова не підпорядковуються районній державній адміністрації, а тому він не має повноважень розглядати такі скарги.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте юридично обґрунтовану відповідь на скаргу К.

Список нормативно-правових актів та літератури

Конституція України від 28.06.1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Положення про військові комісаріати: постанова Кабінету Міністрів України від 03.06.2013 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/389-2013-%D0%BF>

Положення про Міністерство оборони України: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 29. – Ст. 1240.

Положення про Міністерство охорони здоров'я України: затв. Указом Президента України від 13.04.2011 р. // Там же. – № 12. – Ст. 45.

Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 р. // Там же. – 1996. – № 47. – Ст. 256 (з наст. змін. та допов.).

Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. // Голос України. – 2014. – № 39. – Спецвипуск.

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170 (з наст. змін. та допов.).

Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р. // Там же. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190 (з наст. змін. та допов.).

Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. // Там же. – 2011. – № 38. – Ст. 385 (з наст. змін. та допов.).

Соловйова О. М. Організаційно-правові засади форму-

вання і діяльності відділів та управлінь місцевої державної адміністрації: моногр. / О. М. Соловйова. – Х.: Право, 2006. – С. 7-51.

Т е м а 7. Органи місцевого самоврядування

(для самостійного вивчення)

1. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування.

2. Власні та делеговані повноваження органів місцевого самоврядування, їх характер та співвідношення.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в та літератури

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170 (з наст. змін. та допов.).

Коломоець Т. Органи місцевого самоврядування як особливий різновид колективних суб'єктів адміністративного права / Т. Коломієць, П. Лютіков // Право України. – 2012. – № 6. – С.

Петришина М. Акти органів і посадових осіб місцевого самоврядування: сутність та особливості / М. Петришина // Вісн. Нац. акад. прав. наук України. – 2012. – № 1 (68). – С. 66-75.

Трачук П. А. Поняття місцевої публічної влади: сутність, зміст та форма / П. А. Трачук // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2011. – № 1. – С. 94-98.

Юрковська Л. Г. Основні етапи становлення та розвитку органів самоорганізації населення в незалежній Україні / Л. Г. Юрковська // Право і суспільство. – 2011. – № 1. – С. 99-105.

Тема 8. Державні службовці

Заняття 1

Питання для обговорення

1. Державна служба: поняття, принципи та види.
2. Правове регулювання державної служби.
3. Державні службовці: поняття та види.
4. Правовий статус державних службовців.

Завдання

21. З'ясуйте, виокремивши статусні ознаки державних службовців, які з перелічених посад відносяться до посад державних службовців?

1. Заступник голови обласної державної адміністрації. 2. Міністр внутрішніх справ України. 3. Секретар Київської міської ради. 4. Директор підприємства "Краснокутський маслозавод". 5. Директор загальноосвітньої школи. 6. Голова Державної пенітенціарної служби України. 7. Радник Президента України.

22. Стосовно начальника управління районної державної адміністрації В. було складено протокол про скоєння корупційного правопорушення. У протоколі зазначалося, що В., перебуваючи на посаді державного службовця, займається викладацькою діяльністю, тим самим порушує вимогу щодо обмеження сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Суддя, розглянувши справу про корупційне правопорушення, виніс постанову про звільнення В. з посади начальника управління районної державної адміністрації.

Зробіть юридичний аналіз ситуації.

23. Голова обласної державної адміністрації подав у відставку, мотивуючи своє рішення принциповою незгодою з позицією Кабінету Міністрів України щодо вирішення деяких питань управління державними справами.

З'ясуйте, який орган або посадова особа і в які строки вправі прийняти відставку. Які правові наслідки тягне за собою відмова у відставці?

Список нормативно-правових актів та літератури

Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490 (з наст. змін. та допов.)

Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 р. // Там же. – 2011. – № 40. – Ст. 404 (з наст. змін. та допов.).

Державна служба у сфері виконавчої влади: зміст і стратегія реформування / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. // Виконавча влада і адміністративне право. – К.: Ін Юре, 2002. – С. 331-418.

Матюхіна Н. П. Формування та розвиток вищого корпусу державної служби як один із пріоритетів державної політики у сфері державної служби / Н. П. Матюхіна // Особистість. Суспільство. Право. – Полтава, 2012. – С. 234-239.

З а н я т т я 2

Питання для обговорення

1. Проходження державної служби: поняття й стадії.
2. Особливості дисциплінарної відповідальності державних службовців.

З а в д а н н я

24. П. подав документи до конкурсної комісії на зайняття посади керівника Головної аналітичної служби Адміністрації Президента України. Конкурсна комісія попросила від П. відомості про його доходи і зобов'язання фінансового характеру та вклади в банках членів його сім'ї. П. відмовився надати таку інформацію, посилаючись на недоторканність особистого життя й таємницю вкладів. Конкурсна комісія відмовила П. у розгляді його документів.

Проаналізуйте відповідні правові норми та обґрунтуйте свою точку зору щодо законності рішення комісії.

- 25.** В одному з управлінь Міністерства освіти і науки

України проводилась атестація державних службовців. Державним службовцям К. і Т. про проведення їх атестації було повідомлено за п'ять днів до засідання атестаційної комісії.

На засіданні атестаційної комісії, яка складалася з двох членів – голови та секретаря, було прийнято рішення про невідповідність К. і Т. займаним посадам. За наказом міністра К. і Т. звільнено з займаних посад як таких, що “не пройшли атестацію”.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи законне рішення міністра про звільнення К. і Т.? В якому порядку проводиться атестація державних службовців? Куди К. і Т. можуть звернутися за захистом своїх прав?

26. Заступник голови районної державної адміністрації І., повертаючись увечері додому на власному автомобілі, здійснив наїзд на пішохода, завдавши йому тяжких тілесних ушкоджень. Розпорядженням голови районної державної адміністрації на час проведення районним відділом внутрішніх справ дослідчої перевірки І. було відсторонено від виконання повноважень за посадою.

Чи законне розпорядження голови районної державної адміністрації? Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на правові норми.

27. А. було призначено начальником управління економіки обласної державної адміністрації. Через місяць розпорядженням голови обласної державної адміністрації А. було звільнено із займаної посади, оскільки з'ясувалось, що він є двоюрідним братом свого заступника.

Чи законно звільнено А.? Розберіться у даній ситуації.

Список нормативно-правових актів та літератури

Положення про проведення атестації державних службовців: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 р. // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 1-2. – Ч. 1. – Ст. 27 (з наст. змін. та допов.).

Порядок проведення конкурсу на заміщення вакантних посад державних службовців: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 р. // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 8.– Ст. 351 (з наст. змін. та допов.).

Порядок проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 13.06.2000 р. // Там же. – 2000. – № 24. – Ст. 1004 (з наст. змін. та допов.).

Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490 (з наст. змін. та допов.).

Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 р. // Та же. – 2011. – № 40. – Ст. 404 (з наст. змін. та допов.).

Кравченко О. О. Управління державною службою в Україні: на шляху до вдосконалення / О. О. Кравченко. – Сімферополь: Крим. письменник, 2010. – С. 1-34, 59-71.

Ярчук О. Патронатна служба в органах державної влади України / О. Ярчук // Право України. – 2005. – № 2. – С. 67-69.

Т е м а 9. Бюджетні організації

(для самостійного вивчення)

1. Поняття та види бюджетних організацій.
2. Правові засади діяльності бюджетних організацій.
3. Порядок створення та припинення діяльності бюджетних організацій.
4. Адміністративно-правовий статус керівника бюджетної організації.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в

Основи законодавства України про культуру: Закон України від 14.02.1992 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 21. – Ст. 294 (з наст. змін. та допов.).

Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19 (з наст. змін. та допов.).

Положення про державний вищий навчальний заклад: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.1996 р. // ЗП Уряду України. – 1996. – № 17. – Ст. 483 (з наст. змін. та допов.).

Положення про порядок створення, реорганізації і ліквідації навчально-виховних закладів: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.1994 р. // Там же. – 1994. – № 8. – Ст. 196 (з наст. змін. та допов.).

Т е м а 10. Громадські об'єднання та політичні партії – суб'єкти адміністративного права

(для самостійного вивчення)

1. Поняття та види громадських об'єднань.
2. Адміністративно-правовий статус громадських об'єднань.
3. Поняття, реєстрація та припинення діяльності політичної партії.
4. Заходи, що можуть вживатися до політичних партій.

Список нормативно-правових актів та літератури

Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2013. – № 1. – Ст. 1 (з наст. змін. та допов.).

Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118 (з наст. змін. та допов.).

Про реєстрацію символіки громадського об'єднання: постанова Кабінет Міністрів України від 19.12.2012 р. № 1209 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 1. – Ст. 18.

Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 25. – Ст. 283 (з наст. змін. та допов.).

Віхляев М. Ю. Співвідношення понять “суб’єкти адміністративного права” та “суб’єкти адміністративних правовідносин” у контексті розгляду громадських об’єднань як суб’єктів адміністративного права / М. Ю. Віхляев // Право і суспільство. – 2013. – № 3. – С. 50-57.

Романюк О. І. Громадяни та релігійні об’єднання як суб’єкти адміністративно-правових відносин у сфері свободи совісті / О. І. Романюк // Экономика и право. – 2004. – № 1. – С. 107-111.

Семьоркіна О. Порядок виконання Мін’юстом України контрольних повноважень у сфері діяльності об’єднань громадян (з досвіду роботи) / О. Семьоркіна, Н. Кропельницька // Право України. – 2008. – № 3. – С. 129-132.

Т е м а 11. Функції державного управління, їх види

(для самостійного вивчення)

1. Поняття функцій державного управління.
2. Види функцій державного управління.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в т а л і т е р а т у р и

Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. // Голос України. – 2014. – № 39. – Спецвипуск.

Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190 (з наступ. змін та допов.).

Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. // Там же. – 2011. – № 38. – Ст. 385 (з наст. змін. та допов.).

Кравцова Т. М. Дослідження видів функцій державного управління та їх значення у процесі державно-управлінської діяльності [Електрон. ресурс] / Т. М. Кравцова, Г. В.Калініченко // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 522-527. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11ktmdud.pdf>

Мацелик Т. О. Функції органів виконавчої влади: окремі питання [Електрон. ресурс] / Т. О. Мацелик // Наук. вісн. КНУВС. – 2010. – № 1. – С. 54-61. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvknuvs/2010_1/matseluk.htm

Тема 12. **Форми державного управління**

Питання для обговорення

1. Поняття форм державного управління, їх види.
2. Види правових актів державного управління та вимоги до них.
3. Порядок прийняття правових актів державного управління, їх дія.

Завдання

28. Статтею 52 Податкового кодексу України передбачено, що за зверненням платників податків контролюючі органи надають безоплатно консультації з питань практичного використання окремих норм податкового законодавства. Пункт 52.2. вказаної статті встановлює, що податкова консультація має індивідуальний характер і може використовуватися виключно платником податків, якому її надано.

Наказом Державної фіскальної служби України затверджено Узагальнюючу податкову консультацію щодо окремих питань оподаткування туроператорської та турагентської діяльності.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Яка форма управлінської діяльності обрана у даному випадку Державною фіскальною службою України?

29. Голова обласної державної адміністрації видав розпорядження, яким встановив, що звіт про виконання адміністрацією делегованих повноважень має надаватися відповідній раді один раз на два роки. Прокурор області вніс подання на це розпорядження та вимагав його скасувати.

Одночасно через ненадання звіту про виконання делегованих повноважень у поточному році обласна рада висловила недовіру голові облдержадміністрації, на підставі чого Президент України прийняв відставку голови обласної державної адміністрації.

Чи законні дії зазначених суб'єктів? Дайте юридичний аналіз ситуації. Охарактеризуйте форми управлінської діяльності, використані у даному випадку.

30. Міністерство юстиції України наказом затвердило Порядок особистого прийому громадян у Державній службі України з питань захисту персональних даних (ДСЗПД України). З метою оптимізації процедури особистого прийому громадян та забезпечення громадського порядку в приймальні ДСЗПД України Голова Служби видав наказ, яким встановив, що вхід громадян до приймальні ДСЗПД України має здійснюватися за перепустками встановленого зразка. З метою виготовлення бланків перепусток ДСЗПД України уклала договір з друкарнею.

Чи законні дії зазначених суб'єктів? Які форми управлінської діяльності використані у даному випадку?

31. Голова Чугуївської районної державної адміністрації провів нараду з питань дотримання вимог Закону України “Про звернення громадян”. За результатами наради видано розпорядження про проведення перевірки стану роботи з розгляду звернень громадян на комунальних підприємствах, розташованих на території Харківської обл.

Чи законні дії голови райдержадміністрації? Які форми управлінської діяльності були застосовані у даному випадку? Дайте юридичний аналіз ситуації.

Список нормативно-правових актів та літератури

Податковий кодекс України // Відом. Верхов. Ради України. – 2010. – № 92. – Ст. 3248 (з наст. змін. та допов.).

Про затвердження Порядку особистого прийому громадян у Державній службі України з питань захисту персональних даних: наказ Міністерства юстиції України від 19.12.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 100. – Ст. 3685.

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170 (з наст. змін. та допов.).

Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р. // Там же. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190 (з наст. змін. та допов.).

Про Положення про Державну службу України з питань захисту персональних даних: Указ Президента України від 06.04.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 28. – Ст. 1160.

Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 38. – Ст. 385 (з наст. змін та допов.).

Правові акти управління як провідна форма реалізації повноважень органів виконавчої влади / за заг. ред. В. Б. Авер'янова // Виконавча влада і адм. право. – К.: Ін Юре, 2002. – С. 284-289.

Кубко Є. Б. Про деякі аспекти природи адміністративно-правових договорів / Є. Б. Кубко, І. Л. Самсон // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 4. – С. 44-48.

Т е м а 13. Адміністративно-правові методи

З а н я т т я 1

Питання для обговорення

1. Поняття адміністративно-правових методів.
2. Види адміністративно-правових методів.
3. Поняття і риси адміністративного примусу.

З а в д а н н я

32. Органи виконавчої влади прийняли наступні акти: Міністерство охорони здоров'я України видало наказ “Про затвердження Порядку заборони застосування лікарських засобів, у тому числі медичних імунобіологічних препаратів”, а Кабінет Міністрів України затвердив Порядок державної реєстрації перереєстрації іноземних інвестицій та її анулювання.

Які методи застосовані у наведених сферах державного управління? Відповідь обґрунтуйте.

33. А. виїжджав на відпочинок у Грецію. При перетинанні кордону працівник митної служби попросив А. пред'явити для огляду належну йому ручну кладь. Останній не погодився на це, стверджуючи, що він не має заборонених для вивезення речей.

Проаналізуйте ситуацію. Чи є підстави для застосування до А. заходів адміністративного примусу?

34. У зв'язку з поширенням у місті захворювання на кір в медичних закладах робили профілактичні щеплення всім громадянам віком до 50 років. Однак В. відмовився від щеплення, вважаючи це справою добровільною. Лікар попередив його, що щеплення може бути зроблено примусово. Будучи впевненим у тому, що примус можливий лише у разі вчинення правопорушення, В. звернувся до управління охорони здоров'я з проханням роз'яснити йому порядок проведення профілактичних щеплень.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте юридично обґрунтовану відповідь на звернення В.

35. На підставі законів України “Про міліцію”, “Про державну прикордонну службу” та “Про державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України” визначте адміністративно-правові методи, які застосовуються для врегулювання правовідносин у визначених законами сферах державного управління.

Список нормативно-правових актів та літератури

Про державну прикордонну службу: Закон України від 03.04.2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 17. – Ст. 740 (з наст. змін. та допов.).

Про державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України: Закон України від 23.02.2006 р. // Там же. – 2006. – № 13. – Ст. 856 (з наст. змін. та допов.).

Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. // Там же. – 1994. – № 27. – Ст. 218 (з наст. змін. та допов.).

Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000 р. // Там же. – 2000. – № 29. – Ст. 228 (з наст. змін. та допов.).

Про міліцію: Закон України від 20.12.1990 р. // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20 (з наст. змін. та допов.).

Авер'янов В. Б. Нове ставлення до прав людини – мета реформування українського адміністративного права / В. Б. Авер'янов // Юрид. Україна. – 2005. – № 5. – С. 31-35.

Кириленко Є. Співвідношення заходів державного примусу, адміністративної та інших видів юридичної відповідальності / Є. Кириленко, О. Тунтула // Вісн. прокуратури. – 2010. – № 11. – С. 99-103.

Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: [моногр.] / Т. О. Коломоєць. – Запоріжжя: Поліграф, 2004. – 404 с.

Коліушко І. Поняття адміністративного примусу потребує ґрунтового переосмислення / І. Коліушко, О. Банчук // Право України. – 2010. – № 4. – С. 307-313.

Комзюк А. Т. Адміністративний примус: деякі загальні проблеми дослідження та правового регулювання в контексті забезпечення прав людини / А. Т. Комзюк // Право України. – 2004. – № 4. – С. 46-49.

Небрат О. О. Деякі аспекти застосування адміністративного примусу при здійсненні охорони громадського порядку

[Електрон. ресурс] / О. О. Небрат // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 465-470. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FT/2009-3/09_pooogr.pdf

З а н я т т я 2

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Класифікація заходів адміністративного примусу.
2. Сутність, мета та підстави застосування заходів адміністративного попередження (запобігання).
3. Сутність, мета і види заходів адміністративного припинення.

З а в д а н н я

36. Інспектор державної пожежної охорони проводив перевірку дотримання правил пожежної безпеки у супермаркеті ТОВ “Сніг” і виявив низку порушень. Зокрема, недотримання вимог щодо обладнання торговельної зали, відсутність запасного виходу створює загрозу виникнення пожежі та перешкоджає евакуації людей. За результатами перевірки директорові ТОВ “Сніг” було направлено припис про усунення виявлених порушень, а також припинено роботу супермаркета. Директор звернувся зі скаргою до прокурора району. На його думку, слід встановити винуватих у недотриманні правил протипожежної безпеки й притягнути їх до відповідальності, а не створювати умови, за яких юридична особа несе збитки.

Дайте мотивовану відповідь на скаргу. Охарактеризуйте заходи адміністративного примусу, які були застосовані в даній ситуації.

37. Відносно Ф., який відбув покарання у виді позбавлення волі, було встановлено адміністративний нагляд. Ф. проживав у кімнаті приватного будинку, яку наймав у його власника Т.

Коли до помешкання Ф. завітав дільничний інспектор, Ф. відмовився його впускати, мотивуючи тим, що на такі дії необхідно отримати згоду власника будинку.

Чи може працівник міліції застосовувати примус у даній ситуації? Якщо так, то які примусові заходи можуть бути застосовані? Що буде підставою для їх застосування?

Відповідь обгрунтуйте, посилаючись на нормативні положення.

38. Н., який учинив дрібне хуліганство, був затриманий працівником міліції за допомогою співробітника митної служби, який проходив поблизу. Працівник міліції вдягнув на нього наручники та наніс йому удар гумовою палицею за те, що той відмовився сідати в патрульну машину.

Визначте правомірність дії працівника міліції. Якщо Ви дійдете висновку, що вони неправомірні, складіть проект скарги. Що б змінилось у ситуації за умови, що палицю й наручники застосував співробітник митної служби?

Список нормативно-правових актів та літератури

Кодекс цивільного захисту населення // Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2013. – № 34-35. – Ст. 458.

Правила застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку: затв. постановою Ради Міністрів УРСР від 27.02.1991 р. // Зб. постанов Уряду УРСР. – 1991. – № 3. – Ст. 18 (з наст. змін. та допов.).

Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 01.12.1994 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 52. – Ст. 455 (з наст. змін. та допов.).

Про міліцію: Закон України від 20.12.1990 р. // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20 (з наст. змін. та допов.).

Коломоець Т. О. Класифікація заходів адміністративно-го примусу / Т. О. Коломоець // Право України. – 2003. – № 2. – С. 105-111.

Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: [моногр.] / за заг. ред. О. М. Бандурки. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ. – 2002. – 336 с.

Комзюк А. Т. Сутність, значення та види заходів адміні-

стративного припинення, що застосовуються в діяльності міліції / А. Т. Комзюк // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – Вип. 16. – Х.: Нац. ун-т внутрішніх справ, 2001. – С. 131-137.

Троянський О. А. Місце адміністративно-запобіжних заходів у системі адміністративного примусу / О. А. Троянський // Держава та регіони. Сер. Право. – 2010. – Вип. 3. – С. 99-102.

Тема 14. Поняття та риси адміністративної відповідальності, її законодавчі основи. Адміністративне правопорушення, його склад

Питання для обговорення

1. Поняття та основні риси адміністративної відповідальності, її відмінність від інших видів юридичної відповідальності.

2. Законодавство про адміністративне правопорушення, його особливості і місце у системі національного законодавства.

3. Поняття та риси адміністративного правопорушення, його склад.

Завдання

39. За рішенням державного інспектора рибоохорони П. було притягнуто до адміністративної відповідальності за порушення правил рибалства. У постанові про накладення адміністративного стягнення зафіксовано, що П. незаконним способом, використовуючи сітку, ловив рибу у ставку, орендованому ТОВ “Світанок”. Прокурор вніс подання на дану постанову. У поданні зазначено, що П. повинен відповідати за дрібне викрадення чужого майна.

Порівняйте склади правопорушень, про які йдеться у завданні, та висловіть свою точку зору щодо обґрунтованості позиції прокурора.

40. Сімнадцятирічний С. та дванадцятирічний К., які їхали в трамваї разом зі своїм батьком, не заплатили за проїзд.

Факт безквиткового проїзду виявив контролер комунального підприємства “Міськелектротранспорт” і запропонував С. та К. сплатити штраф на місці вчинення правопорушення. Вони відмовилися зробити це, посилаючись на те, що не мають грошей і взагалі не можуть нести відповідальності, адже не досягли віку, з якого вона настає.

Проаналізуйте ситуацію та визначте, хто у даному випадку має нести відповідальність. З якого віку настає адміністративна відповідальність? Які особливості притягнення до адміністративної відповідальності неповнолітніх осіб?

41. Т. брав участь у провадженні в справі про дрібне хуліганство як свідок. При розгляді справи в суді Т. відмовився давати пояснення, посилаючись на те, що він нічого не пам’ятає. Судовий розпорядник склав протокол про вчинення Т. правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185³ КУпАП. Суддя розглянув справу стосовно Т. і наклав на нього штраф у розмірі десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Чи відповідає закону постанова стосовно Т.? Відповідь обґрунтуйте.

Список нормативно-правових актів та літератури

Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

Порядок здійснення любительського і спортивного рибальства: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 18.07.1998 р. // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 29. – С. 67.

Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 14. – Ст. 97.

Кириленко Є. Співвідношення заходів державного примусу, адміністративної та інших видів юридичної відповідальності / Є. Кириленко, О. Тунтула // Вісн. прокуратури. – 2010. – № 11. – С. 99-103.

Коліушко І. Поняття адміністративної відповідальності та адміністративного правопорушення в сучасному українському праві / І. Коліушко, О. Банчук // Право України. – 2008. – № 4. – С. 31-37.

Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посіб. / В. К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 21-96.

Т е м а 15. Система та види адміністративних стягнень. Правила і строки їх накладення

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Цілі адміністративних стягнень, їх види.
2. Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх.
3. Загальні правила і строки накладення адміністративних стягнень.

З а в д а н н я

42. 1 березня 2014 р. до суду надійшли протоколи відносно В., 1998 року народження, з яких видно, що В. 21 січня 2014 р., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, не маючи права керування транспортним засобом, на мопеді “Кануни” здійснив наїзд на Д., спричинивши йому незначні тілесні ушкодження. Зазначені дії були кваліфіковані інспектором ДАІ за ч. 6 ст. 121, ст. 124, ч. 2 ст. 126, ч. 1 ст. 130 КУпАП.

Визначте, чи правильно були кваліфіковані дії В.? Яке стягнення може бути накладено на В.? Охарактеризуйте порядок накладення стягнення при вчиненні двох і більше адміністративних правопорушень.

43. А. вигулював свого собаку на території дитячого садочка. Собака напав на перехожого і розірвав на ньому одяг. Дільничний інспектор склав стосовно А. протокол про вчинення правопорушення, відповідальність за яке передбачене ч. 1 ст. 154 КУпАП. За рішенням суду А. був притягнутий до відповідальності за ч. 2 ст. 154 КУпАП і до нього було застосовано стягнення у вигляді штрафу у розмірі шести неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією собаки.

Визначте законність рішення суду.

44. 14 лютого 2014 р. інспектор ДАІ склав стосовно М., 1949 року народження, протокол про вчинення адміністративного правопорушення, за яке передбачена відповідальність ч. 1 ст. 130 КУпАП, і направив протокол до суду.

18 квітня 2014 р. суд, розглянувши матеріали справи про адміністративне правопорушення, виніс постанову про накладення адміністративного стягнення у вигляді громадських робіт строком десять годин.

Обґрунтуйте законність рішення суду. Як Ви вважаєте, чи є підстави для оскарження постанови суду?

45. 25 жовтня 2013 р. до суду надійшов протокол про адміністративне правопорушення відносно К., в якому зазначено, що він 8 жовтня 2013 р. керував автомобілем, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння. Від проходження медичного огляду на стан алкогольного сп'яніння К. відмовився. Зазначене правопорушення К. повторно вчинив протягом року.

Суд, дослідивши матеріали справи, притягнув К. до адміністративної відповідальності і наклав на нього стягнення у вигляді оплатного вилучення транспортного засобу.

Чи законне рішення суду стосовно К.? Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на нормативні положення.

Список нормативно-правових актів та літератури

Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 14 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua>

Коломоєць Т. Попередження як вид адміністративного стягнення: доцільність його збереження та вдосконалення засад використання ресурсу в умовах реформаційних нормотворчих

процесів в Україні / Т. Коломоєць, Ю. Куразов // Слово Нац. школи суддів України. – 2013. – № 1 (2). – С. 105-114.

Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посіб. / В. К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2008.– С. 97-110.

Т е м а 16. Дисциплінарна відповідальність за адміністративним правом

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Поняття, сутність та підстави дисциплінарної відповідальності.

2. Співвідношення дисциплінарної та адміністративної відповідальності.

З а в д а н н я

46. 5 березня 2014 р. державний службовець С. був звільнений із займаної посади за прогул на підставі п. 4 ст. 40 КЗпП України. Зі слів С., прогул справді мав місце 20 грудня 2013 р., але був зумовлений участю С. у гасінні пожежі. З огляду на надані пояснення, у грудні С. не був притягнутий до дисциплінарної відповідальності.

Новий керівник державного органу, де С. перебував на службі, питання про прогул порушив повторно і наклав на С. дисциплінарне стягнення у вигляді звільнення.

Наказ про його звільнення С. вирішив оскаржити, вважаючи його незаконним, прийнятим на підставі нормативного акта, дія якого на нього як на державного службовця не поширюється.

До яких органів С. може звернутися з даною скаргою? Дайте юридичну оцінку ситуації з посиланням на необхідні нормативні акти.

47. Заступник голови обласної державної адміністрації С. систематично порушував встановлені терміни розгляду звернень громадян, за що його було попереджено про неповну службу відповідність. С. звернувся до прокуратури з проханням внести подання на незаконний, на його думку, наказ.

Дайте юридичну оцінку ситуації.

48. Прокурор Ф. Запорізької природоохоронної прокуратури 1 грудня 2013 р. відмовив одному із засобів масової інформації в наданні інформації про стан довкілля. Керівник ЗМІ поскаржився на неправомірні, на його думку, дії прокурора Ф. до прокуратури Запорізької обл. Після ознайомлення з матеріалами справи й отримання пояснень від порушника прокурор Запорізької обл. видав наказ про звільнення прокурора Ф. 30 січня 2014 р. Ф. оскаржив Генеральному прокурору України цей наказ про його звільнення. У скарзі він не заперечував факту вчинення правопорушення, однак оспорував можливість застосування дисциплінарного стягнення за скоєння адміністративного правопорушення.

Визначте законність наказу прокурора Запорізької обл. району про звільнення Ф. Обґрунтуйте свою позицію щодо можливості задоволення скарги Ф.

49. Державний інспектор з нагляду у сфері пожежної і техногенної безпеки наклав на військовослужбовця К. штраф у розмірі трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за грубе порушення правил пожежної безпеки. У постанові про накладення штрафу зазначалося, що К. у своїй квартирі збудував камін та розташував вихід димового ходу у вікні.

Чи законні дії інспектора? В якому порядку може бути притягнутий до відповідальності військовослужбовець К. та які примусові заходи можуть бути до нього застосовані?

Список нормативно-правових актів та літератури

Дисциплінарний статут Збройних Сил України: затв. Законом України від 24.03.1999 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 22-23. – Ст. 197 (з наст. змін. та допов.).

Дисциплінарний статут прокуратури України: затв. постановою Верховної Ради України від 06.11.1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 4. – Ст. 15 (з наст. змін. та допов.).

Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

Венедіктов В. С. Критерії розмежування адміністративної та дисциплінарної відповідальності / В. С. Венедіктов // Пробл. систематизації законодавства України про адм. правопорушення: у 2-х ч. – Сімферополь, 2006. – Ч. 1. – С. 17-23.

Новак О. Д. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності державних службовців / О. Д. Новак // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2012. – № 2. – С. 129-133.

Середа О. Підстави дисциплінарної відповідальності прокурорів / О. Середа // Вісн. прокуратури. – 2011. – № 1. – С. 76-79.

Т е м а 17. Адміністративний процес: зміст і загальні риси. Структура адміністративного процесу. Види проваджень в адміністративних справах

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Поняття, зміст, риси та принципи адміністративного процесу.
2. Суб'єкти та структура адміністративного процесу.
3. Провадження в адміністративних справах, їх види.
4. Адміністративна юрисдикція: поняття і риси.

З а в д а н н я

50. Наказом Міністерства юстиції України повернуто без державної реєстрації наказ МВС України “Про затвердження Інструкції з оформлення працівниками ДАІ МВС України матеріалів про адміністративні порушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху” у зв’язку з тим, що разом із наказом, поданим на реєстрацію, не надано відомостей про чинні акти з цього питання, інформацію про строки приведення їх у відповід-

ність з новим актом, а також про акти, що втрачають чинність у зв'язку з прийняттям останнього.

Зробіть юридичний аналіз ситуації. Назвіть та охарактеризуйте стадії провадження з реєстрації нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади.

51. І. звернувся із клопотанням про зміну імені до відділу реєстрації актів цивільного стану за місцем постійного проживання. При зверненні І. пред'явив паспорт та квитанцію про сплату державного мита.

Через чотири місяці від дати звернення І. отримав листа за підписом керівника відділу реєстрації актів цивільного стану, в якому повідомлялося, що заявлене клопотання не розглядалося, оскільки втрачено запис про народження заявника.

Зробіть юридичний аналіз ситуації. Чи порушив у даному випадку представник влади закон? Назвіть та охарактеризуйте стадії провадження з реєстрації зміни імені.

52. Сімнадцятирічний Ф. звернувся до реєстраційної служби міського управління юстиції з проханням зареєструвати його як підприємця. До свого звернення Ф. додав: заповнену реєстраційну картку на проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця; копію довідки про включення заявника до Державного реєстру фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів; документ, що підтверджує внесення реєстраційного збору за проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця; нотаріально посвідчену письмову згоду батьків на зайняття Ф. підприємницькою діяльністю.

У проведенні державної реєстрації Ф. було відмовлено. У листі за підписом керівника реєстраційної служби міського управління юстиції зазначалося, що Ф. не може бути зареєстрований як підприємець, оскільки на момент звернення із відповідним проханням він не досяг повноліття.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Хто уповноважений вирішувати питання про реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності? Як у даному випадку має право діяти Ф.?

53. ТОВ “Контакт” звернулося до Міністерства соціальної політики України із заявою про видачу ліцензії на провадження господарської діяльності, пов’язаної із посередництвом у працевлаштуванні фізичних осіб за кордоном. Міністерство через десять днів після отримання заяви повідомило суб’єктові підприємницької діяльності, що дану заяву залишено без розгляду, оскільки до неї не додано копію зовнішньоекономічного договору (контракту) з іноземним суб’єктом господарювання (роботодавцем чи посередником) про посередництво у працевлаштуванні за кордоном.

Чи законно діяло міністерство? Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на нормативні положення. Назвіть та охарактеризуйте стадії провадження з ліцензування певних видів господарської діяльності.

Список нормативно-правових актів та літератури

Положення про реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

Порядок розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2007 р. // Офіц. вісн. України. – 2007. – № 52. – Ст. 2115.

Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 31-32. – Ст. 263 (з наст. змін. та допов.).

Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 р. // Там же. – 2000. – № 36. – Ст. 299 (з наст. змін. та допов.).

Іваненко Я. Л. Адміністративне неюрисдикційне провадження в публічно-правових відносинах [Електрон. ресурс] / Я. Л. Іваненко. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2108>

Колпаков В. К. Адміністративна юрисдикція: сутність поняття / В. К. Колпаков // Держава і право: зб. наук. пр. – К.: Ін-т

держави і права ім. В. М. Корецького, 2003. – Вип. 19. – С. 255-258.

Кузьменко О. В. Курс адміністративного процесу: навч. посіб. / О. В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – С. 35-44, 75-138.

Т е м а 18. Завдання, порядок і стадії провадження в справах про адміністративні правопорушення

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Завдання та принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення.

2. Стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення.

З а в д а н н я

54. До суду надійшло два протоколи відносно Д. про вчинення ним правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 175¹ та ч. 1 ст. 178 КУпАП. За ч. 1 ст. 175¹ протокол було складено членом громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, а за ч. 1 ст. 178 – посадовою особою районного відділу органів внутрішніх справ (ОВС). У протоколах зазначалося, що Д., будучи у нетверезому стані, у подертому одязі палив біля палацу дитячої та юнацької творчості, який розташований на центральній площі міста.

Суддя, розглянувши справу, виніс постанову, якою з урахуванням ст. 36 КУпАП зобов'язав Д. сплатити штраф у розмірі 102 грн. У постанові вказувалося, що Д. уперше притягується до адміністративної відповідальності, має малолітню дитину, його дружина не працює.

Назвіть та охарактеризуйте стадії провадження в даній справі. Посилаючись на нормативні положення, визначте законність дій осіб, які склали протоколи про правопорушення. Чи відповідають закону дії судді?

55. Суддею Дзержинського районного суду м. Харкова 6 березня 2014 р. ухвалено постанову про накладення на Б. стягнення за вчинення правопорушення, передбаченого ст. 185 КУпАП. Справу було розглянуто за відсутності правопорушника. Даних про своєчасне його сповіщення про місце і час судового розгляду в матеріалах справи не було. Свідки, відомості про яких містилися в протоколі про адміністративне правопорушення, у судовому засіданні не допитувались.

Чи є підстави для скасування постанови про накладення стягнення? Хто, за чією ініціативою та в якому порядку може переглянути постанову по даній справі? Яке рішення може бути винесено за результатами перегляду справи?

56. Начальник органу внутрішніх справ (ОВС), отримавши 6 березня 2014 р. протокол про вчинення Д. правопорушення, передбаченого ст. 173 КУпАП, призначив справу до розгляду на 6 квітня 2014 р., про що повідомив Д. Він у встановлений час не з'явився. Враховуючи те, що Д. своєчасно було повідомлено про місце і час розгляду справи, начальник ОВС за відсутності Д. ухвалив постанову про накладення на нього штрафу.

Чи законна постанова, винесена начальником ОВС? Якщо дійдете висновку, що постанова незаконна, окресліть судовий порядок її оскарження. Обміркуйте, яке рішення за результатами оскарження може ухвалити суд?

Список нормативно-правових актів та літератури

Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

Богуцький В. В. Провадження у справах про адміністративні правопорушення: навч. посіб. / В. В. Богуцький, В. В. Богуцька, В. В. Мартиновський. – 4-те вид., переробл. і доповн. – Х.: ФІНН, 2012. – С. 38-48, 64-105.

Демський Е. Ф. Адміністративно-процесуальне право України: навч. посіб. / Е. Ф. Демський. – К.: Юрінком Інтер,

2008. – 496 с. – С. 443-476.

Тимошук В. П. Адміністративні акти: процедура прийняття та припинення дії / В. П. Тимошук. – К. : Конус-Ю, 2010. – 296 с.

Т е м а 19. Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення. Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Мета застосування і загальна характеристика заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

2. Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.

3. Підвідомчість справ про адміністративні правопорушення: поняття і критерії визначення.

З а в д а н н я

57. А. 11 травня 2014 р. вчинив дрібне хуліганство, за що був затриманий і доставлений уповноваженою особою органів внутрішніх справ (ОВС) у міліцію з метою складання протоколу про адміністративне правопорушення. Про застосування адміністративного затримання йшлося в протоколі про адміністративне правопорушення, де зазначалося, що А. підданий затриманню до розгляду справи суддею.

Справу було розглянуто 12 травня 2014 р. Суддя визнав А. винним у скоєнні дрібного хуліганства і з урахуванням обставин справи та особи правопорушника застосував до нього стягнення у вигляді штрафу.

За дорученням А. його адвокат звернувся до адміністративного суду з позовною заявою про визнання дій, пов'язаних із застосуванням адміністративного затримання, такими, що вчинені з порушенням закону.

Дайте юридичний аналіз ситуації.

58. Державний інспектор рибоохорони під час рейду встановив, що А. займається рибальством із порушенням правил. Інспектор оглянув човен та спорядження для рибальства у присутності А. та вилучив зазначені речі до вирішення питання про відповідальність останнього. Про огляд речей та їх вилучення інспектором було зроблено відповідний запис у протоколі про адміністративне правопорушення.

Після цього А. оскаржив дії держінспектора його керівнику. У скарзі А. зауважив, що інспектор порушив порядок огляду і вилучення речей, а саме: не врахував, що А. не є власником даних речей, не залучив до огляду двох понятих та не склав окремий протокол про застосування зазначених заходів забезпечення провадження в справі про адміністративне правопорушення.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте юридично обгрунтовану відповідь на скаргу А.

59. Інспектором Державної автомобільної інспекції МВС України відносно В., який о 22.00 год перевозив пасажирів у маршрутному таксі з несправними зовнішніми світловими приладами, було складено протокол про адміністративне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 121 КУпАП, вилучено посвідчення водія, а автомобіль доставлено для зберігання на спеціальний майданчик до набрання законної сили постановою у справі про адміністративне правопорушення. Про застосування таких заходів було зроблено запис у протоколі про адміністративне правопорушення. Копія протоколу під розпис була вручена правопорушнику.

З'ясуйте правомірність застосованих заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Який порядок тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках чи стоянках?

60. Студенти на практичному занятті з адміністративного права намагалися сформулювати повний перелік органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення.

Студент В. стверджував, що органи Служби безпеки України, прокуратури та митні органи не можна включати до означеного переліку, оскільки КУПАП не містить статей, якими визначено справи, віднесені до їх підвідомчості. Більшість із присутніх на занятті не погодились з цією точкою зору, посилаючись на те, що крім згаданого кодексу існують інші нормативно-правові акти, що уповноважують представників цих органів вирішувати питання про адміністративну відповідальність фізичних осіб.

Висловіть свою точку зору щодо даних тверджень. Свою позицію обґрунтуйте, посилаючись на нормативні положення.

Список нормативно-правових актів та літератури

Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

Порядок тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 р. // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 98. – Ст. 3240.

Богуцький В. В. Провадження у справах про адміністративні правопорушення: навч. посіб. / В. В. Богуцький, В. В. Богуцька, В. В. Мартиновський. – 4-те вид., переробл. і доповн. – Х.: ФІНН, 2012. – С. 53-64, 75-84.

Весельська Т. Адміністративне затримання особи: українські реалії та міжнародний досвід / Т. Весельська // Право України. – 2010. – № 2. – С. 243-249.

Правовая система Украины: история, состояние и перспективы : [в 5 т.] / Нац. акад. прав. наук Украины; редкол. В. Я. Таций и др. – 2013. – Х. : Право. – Т. 2 : Конституционные основы правовой системы Украины и проблемы ее совершенствования / под общ. ред. Ю. П. Битяка. – 2013. – С. 368-384.

Процесуальний примус в адміністративній відповідальності: моногр. / В. К. Колпаков, В. В. Гордєєв, І. М. Сопілко та ін. – Х. : Харків юрид., 2011. – С. 241.

Тимошук В. П. Адміністративна відповідальність : навч. посіб. / В. П. Тимошук; за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – К. : Істина, 2011. – С. 117.

Тема 20. Адміністративна юстиція та адміністративне судочинство в Україні

Питання для обговорення

1. Поняття та моделі адміністративної юстиції.
2. Адміністративне судочинство: поняття і завдання.
3. Кодекс адміністративного судочинства України, його структура.

Завдання

61. Т. звернулася до адміністративного суду із позовною заявою, в якій просила визнати незаконними дії державного інспектора у сфері контролю за використанням та охороною земель. Цим приписом її як директора ТОВ зобов'язали привести земельну ділянку, яка надана ТОВ в оренду, у відповідність до вимог земельного законодавства.

Рішенням суду у задоволенні позову відмовлено. Суд першої інстанції дійшов висновку, що державний інспектор діяв у межах закону.

Не погоджуючись з цим рішенням, Т. звернулася до апеляційного адміністративного суду, який скаргу позивачки задовольнив частково: рішення суду першої інстанції скасував, а провадження у справі за позовом Т. на дії інспектора заклав. Апеляційний суд аргументував свою позицію тим, що зазначений спір не належить до юрисдикції адміністративного суду, бо виник він з приводу цільового використання орендованої земельної ділянки, а отже, інспектор під час проведення перевірки та складання припису жодних управлінських функцій не здійснював.

Охарактеризуйте правовідносини, з яких виник даний спір. Чи притаманні їм ознаки адміністративно-правових від-

носин? З урахуванням зроблених висновків дайте правову оцінку позиції суду апеляційної інстанції.

62. К. звернулася до суду із позовом до керівника податкової інспекції в місті про визнання протиправними дій останнього та відшкодування моральної шкоди у розмірі 25 тис. грн.

У судовому засіданні позивачка пояснила, що їй стало відомо про те, що керівник податкової інспекції звертався із запитом до міської клінічної лікарні про стан її здоров'я, про що був зроблений запис в її амбулаторній картці.

Позивачка двічі просила керівника податкової інспекції надати їй копії запиту та відповіді лікарні, однак останній не відреагував на її звернення. У судовому засіданні К. надала копії відповідних заяв, надісланих керівникові податкової інспекції листом із повідомленням.

Позивачка вважала, що їй завдано моральної шкоди у розмірі 25 тис. грн, оскільки внаслідок незаконного збирання керівником податкової інспекції щодо неї інформації вона дуже нервувала, вимушена була пояснювати всім своїм знайомим, у зв'язку з чим зазначений запит надіслано до лікарні.

За правилами якого процесуального акта має розглядатися даний позов? Обґрунтуйте свою позицію щодо рішення по цій справі.

63. Стосовно С. був складений протокол про вчинення адміністративного правопорушення, відповідальність за яке передбачена ч. 1 ст. 130 КУпАП. Інспектор Державної автомобільної інспекції МВС України, керуючись ст. 265¹ КУпАП, тимчасово вилучив у С. посвідчення водія, про що зроблено запис у протоколі про правопорушення. Протокол надіслано до суду для вирішення питання про відповідальність С.

С. не заперечував факту вчинення порушення, однак вважав, що посвідчення водія вилучено у нього незаконно, тому вирішив оскаржити вилучення до суду.

Чи належить розгляд справи про адміністративне правопорушення до юрисдикції адміністративного суду? Яким

процесуальним актом має керуватися С. при оскарженні вилучення посвідчення водія? Обґрунтуйте свої відповіді, посилаючись на нормативні положення.

64. Громадянин Сирії В. прибув в Україну в особистих справах й перебував на території України на законних підставах. Двічі за один рік він був притягнутий до адміністративної відповідальності. Керівник територіального органу Служби безпеки України прийняв рішення про примусове повернення В. до Сирії. В., мотивуючи тим, що за вчинені діяння він вже зазнав покарання і немає необхідності застосовувати до нього такий захід, як примусове повернення, захотів звернутися до суду із позовом про скасування рішення керівника територіального органу СБУ.

До якого із судів загальної юрисдикції має звернутися громадянин Сирії В.? Обґрунтуйте свою позицію щодо рішення по цій справі.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в т а л і т е р а т у р и

Кодекс адміністративного судочинства України: від 06.07.2005 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446 (з наст. змін. та допов.).

Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. // Там же. – 2003. – № 39. – Ст. 350.

Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. // Там же. – 2012. – № 19-20. – Ст. 179.

Адміністративне судочинство України: підруч. / за ред. О. М. Пасенюка. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 64-90; 155-187.

Писаренко Н. Б. Адміністративно-правові спори (удосконалення порядку вирішення): моногр. / Н. Б. Писаренко, В. А. Сьоміна. – 2-ге вид., зі змін. та допов. – Х.: Право, 2012. – С. 25-82.

Писаренко Н. Б. Історія розвитку адміністративної юс-

тиції в Україні / Н. Б. Писаренко // Державне буд-во та місцеве самоврядування. – Х.: Право, 2003. – № 4. – С. 112-117.

Рябченко Я. С. Оскарження нормативно-правових актів в адміністративному судочинстві: моногр. / Я. С. Рябченко; за заг. ред. В. В. Зуй. – Х.: ФІНН, 2011. – С. 6-61.

Т е м а 21. Способи забезпечення законності і дисципліни у державному управлінні: загальна характеристика

(для самостійного вивчення)

1. Поняття законності і дисципліни у державному управлінні.

2. Способи забезпечення законності і дисципліни у державному управлінні.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини і громадянина: навч. посіб. / І. О. Ієрусалімова, І. О. Ієрусалімов, П. М. Павлик, Ж. В. Удовенко. – К.: Знання, 2007. – 223 с.

Андрєєва О. Б. Напрями організації діяльності щодо забезпечення дисципліни і законності в органах внутрішніх справ / О. В. Андрєєва // Право і безпека. – 2010. – № 2. – С. 129-132.

Гарашук В. М. Сутність, принципи та гарантії законності / В. М. Гарашук // Пробл. законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2000. – Вип. 42. – С. 106-112.

Музичук О. Способи забезпечення дисципліни та законності в державному управлінні / О. Музичук // Публічне право. – 2011. – № 4. – С. 57-62.

Панасюк О. В. Забезпечення законності та дисципліни в державному управлінні: проблеми розмежування / О. В. Панасюк // Право і безпека. – 2009. – № 4. – С. 29-33.

Тема 22. Контроль у державному управлінні

Питання для обговорення

1. Контроль у державному управлінні, його сутність та юридичні підстави.
2. Види контролю у державному управлінні.

Завдання

65. Головний державний санітарний лікар міста тимчасово призупинив діяльність текстильного комбінату за порушення санітарних норм. Своєю постановою він наклав на керівника комбінату адміністративне стягнення у вигляді штрафу в розмірі 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а до комбінату застосував фінансову санкцію у вигляді штрафу в розмірі 50% вартості випущеної продукції. Керівник заперечував проти цього, вважаючи, що головний санітарний лікар тричі застосував примусові заходи за вчинення одного правопорушення: призупинив діяльність комбінату, наклав штраф на нього, застосував санкцію до комбінату.

Зробіть юридичний аналіз ситуації. Чи законно діяв головний державний санітарний лікар міста? Які види заходів адміністративного примусу були застосовані у даному випадку?

66. Державна фінансова інспекція України в Харківській обл. здійснила перевірку фінансової діяльності державного підприємства і виявила порушення законодавства. Своїми постановами начальник інспекції наклав на директора та головного бухгалтера підприємства адміністративні стягнення у вигляді штрафів у розмірі 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і зобов'язав їх у двотижневий строк ліквідувати причини, що призвели до порушення. Директор підприємства заперечував свою винуватість, мотивуючи тим, що за фінансову діяльність підприємства відповідає головний бухгалтер.

Зробіть обґрунтований висновок щодо законності рішень начальника Державної фінансової інспекції України в Харківській обл.

67. Головний державний податковий ревізор-інспектор здійснив перевірку ТОВ “Дебют” і виявив порушення – неподання фінансової звітності та внесення неправдивих даних до фінансової звітності. За матеріалами перевірки ним був поданий позов до суду з вимогою притягнути директора ТОВ “Дебют” до адміністративної відповідальності.

Чи правомірні дії інспектора? Обґрунтуйте свою позицію щодо рішення суду по цій справі.

68. К. звернувся до об’єднання споживачів зі скаргою на підприємця С. У скарзі К. відзначав, що підприємець реалізує неякісний товар та відмовляє в його заміні. Об’єднання споживачів провело перевірку діяльності підприємця, за результатами якої ухвалило рішення про притягнення С. до відповідальності за ст. 155² КУпАП та накладення на нього штрафу в розмірі 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Підприємець сплачувати штраф відмовився і звернувся до суду з позовом про визнання незаконними дій об’єднання споживачів.

Дайте юридичний аналіз ситуації та обґрунтуйте свою позицію щодо рішення суду по даній справі.

Список нормативно-правових актів та літератури

Положення про Державну фінансову інспекцію України: затв. Указом Президента України 23.11.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 31. – Ст. 1325.

Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 19.06.2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 46. – Ст. 366. (з наст. змін. та допов.).

Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. // Там же – 1994. – № 27. – Ст. 218 (з наст. змін. та допов.).

Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1991. – № 30. – Ст. 379 (з наст. змін. та допов.).

Гарашук В. М. Система контролюючих органів та їх повноваження: загальний огляд / В. М. Гарашук // Держ. буд-во та місцеве самоврядування. – Х.: Право, 2003. – № 5. – С. 67-74.

Мех Ю. В. До питання про класифікацію контролю в державному управлінні / Ю. В. Мех // Пробл. законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2006. – Вип. 77. – С. 60-64.

Павлих О. А. Поняття, мета, загальні риси та призначення контролю у сфері державного управління / О. А. Павлих // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2011. – № 2. – С. 117-119.

Сушко Л. Зміст контрольної діяльності органів державної влади / Л. Сушко // Право України. – 2006. – № 11. – С. 118-120.

Т е м а 23. Прокурорський нагляд у державному управлінні

(для самостійного вивчення)

1. Поняття, мета і завдання прокурорського нагляду в державному управлінні.

2. Предмет прокурорського нагляду в державному управлінні.

3. Повноваження прокурора при здійсненні нагляду в державному управлінні.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в т а л і т е р а т у р и

Про прокуратуру: Закон України від 05.11.1991 р. // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1991. – № 53. – Ст. 793 (з наст. змін. та допов.).

Гарашук В. М. Проблеми організаційного забезпечення контролю й нагляду в державному управлінні / В. М. Гарашук // Пробл. законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2005. – Вип. 71. – С. 100-113.

Марочкін І. Прокуратура України: проблеми становлення і розвитку / І. Марочкін // Щорічник укр. права: зб. наук. пр. –

Х.: Право, 2010. – № 2. – С. 199-208.

Серета Г. Функція прокуратури з нагляду за додержанням і застосуванням законів: проблеми реформування / Г. Серета, М. Руденко // Вісн. прокуратури. – 2010. – № 12. – С. 8-13.

Т е м а 24. Звернення громадян як спосіб забезпечення законності і дисципліни у державному управлінні

(для самостійного вивчення)

1. Звернення громадян, їх види.
2. Вимоги до звернень громадян.
3. Порядок розгляду звернень громадян.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в та літератури

Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256 (з наст. змін. та допов.).

Баклан О. Про звернення громадян: деякі питання правотворчості та правозастосування / О. Баклан // Право України. – 2007. – № 3. – С. 89-92.

Тимощук В. П. Деякі недоліки правового регулювання розгляду звернень громадян / В. П. Тимощук // Бюл. М-ва юстиції України. – 2006. – № 4. – С. 113-122.

Янюк Н. Право громадян на звернення до органів влади: форми його реалізації / Н. Янюк // Вибори та демократія. – 2006. – № 1. – С. 85-89.

Т е м а 25. Адміністративно-правові режими

Питання для обговорення

1. Поняття, ознаки та види адміністративно-правових режимів.
2. Умови і порядок введення адміністративно-правових режимів.

3. Гарантії забезпечення законності в умовах адміністративно-правового режиму.

4. Заходи, які запроваджуються при встановленні адміністративно-правових режимів.

З а в д а н н я

69. Наказом начальника міжрайонної державної податкової інспекції скасовано допуск до державної таємниці, наданий оперуповноваженому податкової міліції А. Підставою для скасування став акт спеціальної експертизи Служби безпеки України, в якому вказано, що А. виїжджав у Республіку Білорусь протягом 2012 – 2013 рр., але не інформував про це начальника інспекції та відповідального за забезпечення режиму секретності. Отже, А. не виконав взятого на себе письмового зобов'язання у зв'язку з допуском до державної таємниці, чим порушив вимоги ст. 28 Закону України “Про державну таємницю”.

Даний наказ А. оскаржив до начальника обласного управління державної податкової адміністрації, посилаючись на те, що його поїздки в Білорусь не стосувалися службової діяльності, а мали виключно приватний характер.

Яке рішення по скарзі має прийняти начальник управління податкової адміністрації?

70. Президент України ухвалив указ “Про оголошення території м. Калуш Івано-Франківської області зоною надзвичайної екологічної ситуації”. Підставою для прийняття рішення про запровадження такого адміністративно-правового режиму стало виникнення на території м. Калуш небезпечної для життя і здоров'я людей екологічної ситуації, зумовленої наслідками функціонування місцевого хімічного комбінату. Указом також встановлювалося, що роботу хімічного комбінату необхідно призупинити.

Зробіть юридичний аналіз ситуації.

71. Разом із дружиною та дітьми А. на своєму автомобілі прямував до родичів, які мешкають у Рахівському р-ні Закар-

патської обл. Працівник Державної прикордонної служби України зупинив автомобіль та пояснив, що оскільки транспортний засіб знаходиться у прикордонній смузі, то його водій та пасажери зобов'язані надати для перевірки документи, які посвідчують їх особу. Крім того, представник влади захотів оглянути автомобіль.

Чи законні вимоги працівника Державної прикордонної служби України? Які правила можуть запроваджуватися при встановленні прикордонного режиму?

Список нормативно-правових актів та літератури

Положення про прикордонний режим: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1998 р. // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 30. – С. 33 (з наст. змін. та допов.).

Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93 (з наст. змін. та допов.).

Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13.07.2000 р. // Там же. – 2000. – № 42. – Ст. 348 (з наступ. змін. та допов.).

Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 06.04.2000 р. // Там же. – 2000. – № 28. – Ст. 224 (з наст. змін. та допов.).

Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 р. // Там же. – 2000. – № 23. – Ст. 178 (з наст. змін. та допов.).

Адміністративно-правові режими: їх призначення, зміст та види / за заг. ред. В. Б. Авер'янова // Виконавча влада і адміністративне право. – К.: Ін-Юре, 2002. – С. 103-114.

Белевцева В. Адміністративно-правові режими у системі забезпечення національної безпеки України: поняття, зміст та значення / В. Белевцева // Право України. – 2010. – № 6. – С. 161-166.

Кузніченко С. О. Надзвичайні адміністративно-правові режими: зарубіжний досвід та українські моделі: [моногр.] / С. О. Кузніченко. – Сімферополь, 2009. – С. 65-102.

Настюк В. Я. Адміністративно-правові режими в Україні: моногр. / В. Я. Настюк, В. В. Белєвцева. – Х.: Право, 2009. – 128 с.

Т е м а 26. Правові засади управління економікою

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Зміст державного управління у сфері економіки.
2. Система органів управління економікою.
3. Загальна характеристика діяльності органів управління економікою.

З а в д а н н я

72. При виконанні контрольної роботи із адміністративного права студент А. назвав органами управління економікою: адміністрації державних підприємств, Департамент економіки обласної, Київської міської державної адміністрації, а студент Б. – Міністерство аграрної політики та продовольства України, управління ветеринарної медицини у містах, Державну казначейську службу України.

Наведіть систему органів управління економікою.

73. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України відповідно до покладених на нього завдань здійснює: аналіз стану економічного розвитку України, керівництво та координацію діяльності з підготовки стратегій регіонального розвитку, регулювання цін на продукцію, видання рішень про запровадження державного регулювання цін, прогнозування, контроль, розробку проектів рішень, роз'яснення щодо застосування законодавства у сфері державних закупівель, моніторинг цін і тарифів на товари та послуги споживчого ринку та ін.

На підставі наведених повноважень визначте форми та методи їх реалізації.

74. У ході здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції Антимонопольний комітет України встановив, що протягом лютого – квітня 2014 р. на кількох АЗС відбулося підвищення цін на бензин і дизельне паливо. У цей період зазначені учасники ринку підвищували ціну одночасно та на однаковий рівень.

З метою недопущення вчинення порушень законодавства Антимонопольний комітет України надав учасникам ринку пального обов'язкові для розгляду рекомендації, зокрема, рекомендував переглянути свою цінову політику.

Чи правомірно діяв Антимонопольний комітет України? Відповідь обґрунтуйте.

Список нормативно-правових актів та літератури

Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: затв. Указом Президента України від 31.05.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 17. – Ст. 789.

Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 50. – Ст. 472 (з наст. змін. та допов.)

Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96 // Там же. – 1996. – № 36. – Ст. 164 (з наст. змін. та допов.).

Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р. // Там же. – 1999. – № 20. – Ст. 190 (з наст. змін. та допов.).

Баклан О. До класифікації функцій державного регулювання в економічній сфері / О. Баклан // Підприємництво, госп-во і право. – 2010. – № 7. – С. 34-37.

Бурило Ю. Правове регулювання економікою та роль адміністративного права у сфері державного управління економікою / Ю. Бурило // Там же. – 2011. – № 5. – С. 102-105.

Бурлаков П. Функції держави в управлінні соціально-економічними процесами / П. Бурлаков // Державне управління

та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 2 (5). – С. 131-142.

Т е м а 27. Організаційно-правові засади управління фінансами

(для самостійного вивчення)

1. Правові засади управління фінансами.
2. Система органів управління фінансами.
3. Фінансовий контроль: форми та методи його здійснення.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в т а л і т е р а т у р и

Податковий кодекс України: закон України від 02.12.2010 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 13-14. – Ст. 112.

Положення про Державну казначейську службу України: затв. Указом Президента України від 13.04.2011 р. // Офіц. вісн. Президента України. – 2011. – № 12. – Ст. 632.

Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: затв. Указом Президента України від 13.04.2011 р. // Там же. – № 12. – Ст. 632.

Положення про Державну фінансову інспекцію України: затв. Указом Президента України від 23.04.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 31. – Ст. 1325.

Положення про Міністерство фінансів України: затв. Указом Президента України від 08.04.2011 р. // Офіц. вісн. Президента України. – 2011. – № 11. – Ст. 610.

Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30 (з наст. змін. та допов.).

Про Стратегію розвитку системи управління державними фінансами: розпорядження Кабінету Міністрів України від

01.08 2013 р. – № 774-р // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 82. – Ст. 3052.

Доктринальні аспекти публічного фінансового контролю / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, Н. П. Кучерявенко та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка. // Правова доктрина України: у 5 т. – Х.: Право, 2013 – Т. 2 : Публічна правова доктрина України – С. 509-534.

Конституційні основи діяльності органів, що наділені повноваженнями по здійсненню фінансового контролю / за заг. ред. Ю. П. Битяка // Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. – Х.: Право, 2008. – Т. 2: Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення. – С. 536-555.

Органи державної влади в галузі бюджету та фінансів: моногр. / за ред. В. Ф. Погорілка // Органи державної влади в Україні. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2002. – С. 375-441.

Т е м а 28. Управління освітою і наукою

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Правові засади управління освітою і наукою.
2. Система органів управління освітою і наукою.
3. Функції та компетенція органів управління освітою і наукою.

З а в д а н н я

75. Абітурієнти С. і К., розмірковуючи про оптимальний вибір вищого навчального закладу (ВНЗ), намагалися оцінити відповідність освітянських послуг, які надають ВНЗ, державним стандартам. С. вважав, що при виборі освітнього закладу особливу увагу слід звертати на наявність у нього ліцензії та акредитації. К. заперечував, вважаючи, що основним документом є атестація ВНЗ, а ліцензування та акредитація є окремими видами державної оцінки ВНЗ.

Чия точка зору є правильною? У чому полягає сутність ліцензування, акредитації та атестації ВНЗ?

76. Громадянин Узбекистану А. подав документи для вступу в один із ВНЗ України. Йому запропонували укласти договір на оплату навчання. А. відмовився, мотивуючи тим, що відповідно до Конституції України (ст. 26) іноземці та особи без громадянства, які знаходяться в Україні на законних підставах, користуються тими ж правами та свободами, як і громадяни України. Відповідно до п.4 ст. 3 Закону України “Про освіту” іноземці, особи без громадянства здобувають освіту в навчальних закладах України відповідно до чинного законодавства та міжнародних договорів.

Чи має рацію А.? Як законодавство вирішує це питання?

77. Студент одного з ВНЗ приватної форми власності, що не мав відповідної акредитації, після двох років успішного навчання вирішив перевестися до ВНЗ державної форми власності. Для цього він звернувся до деканату ВНЗ, але там йому в переведенні відмовили.

Доведіть, чи має право студент на переведення до ВНЗ державної форми власності? Як і за яких підстав здійснюється таке переведення?

Список нормативно-правових актів та літератури

Положення про Міністерство освіти і науки України: затв. Указом Президента України від 25.04.2013 р. // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 34. – Ст. 1206 (з наст. змін. та допов.).

Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134 (з наст. змін. та допов.).

Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України в ред. від 01.12.1998 р. // Там же. – 1999. – № 2-3. – Ст. 20 (з наст. змін. та допов.).

Про освіту: Закон України в ред. від 23.03.1996 р. // Там же. – 1996. – № 21. – Ст. 84 (з наст. змін. та допов.).

Шемігон Т. Адміністративна відповідальність вищого навчального закладу державної форми власності за порушення

Т е м а 29. Управління охороною здоров'я

(для самостійного вивчення)

1. Правові засади управління охороною здоров'я.
2. Система органів управління охороною здоров'я.
3. Функції і компетенція органів управління охороною здоров'я.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в т а л і т е р а т у р и

Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19 (з наст. змін. та допов.).

Положення про Державну санітарно-епідеміологічну службу України: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. // Офіц. вісн. України. – Ст. 1235 (з наст. змін. та допов.).

Положення про Міністерство охорони здоров'я України: затв. Указом Президента України від 13.04.2011 р. // Там же. – 2011. – № 29. – Ст. 1273 (з наст. змін. та допов.).

Васюк Н. О. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері охорони здоров'я: нормативно-правовий аспект / Н. О. Васюк // Держ. упр. та місцеве самоврядування : тези X Міжнар. наук. конгресу, 26.03.2010 р. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2010. – С. 340-342. – Бібліогр. : с. 342.

Русняк Л. До питання про поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення права на охорону здоров'я населення в Україні / Л. Русняк // Підприємництво, госп-во і право. – 2013. – № 5. – С. 79-82.

Тема 30. Організаційно-правові засади управління у сфері соціальної політики

(для самостійного вивчення)

1. Правові засади управління у сфері соціальної політики.
2. Система органів управління у сфері соціальної політики.
3. Компетенція органів управління у сфері соціальної політики.

Список нормативно-правових актів та літератури

Положення про Міністерство соціальної політики України: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 29. – Ст. 1227 (з наст. змін. та допов.).

Положення про Пенсійний фонд України: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. // Там же. – Ст. 1223 (з наст. змін. та допов.).

Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10 (з наст. змін. та допов.).

Князька Л. А. Адміністративно-правове регулювання соціальної політики держави / Л. А. Князька // Вісн. Акад. праці і соц. відносин Федерації профспілок України. Серія: Право та державне управління / Акад. праці і соц. відносин Федерації профспілок України. – К. : Сталь, 2011. – № 1(1)/2011. – С. 75-81.

Нижник Н. Питання вдосконалення адміністративно-правового регулювання соціальної сфери / Н. Нижник, І. Гуменюк // Вісн. Акад. прав. наук України : зб. наук. пр. / Нац. акад. прав. наук України. – Х. : Право, 2012. – № 4 (71). – С. 246-252.

Сівков С. В. Публічне адміністрування соціальної сфери Міністерством соціальної політики України / С. В. Сівков // Право і суспільство. – 2012. – № 4. – С. 129-133.

Тема 31. Управління обороною і національною безпекою

(для самостійного вивчення)

1. Правові засади управління обороною і національною безпекою.

2. Система органів управління обороною і національною безпекою та їх компетенція.

3. Форми й методи управління обороною і національною безпекою.

Список нормативно-правових актів

Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 29. – Ст. 1240.

Положення про Міністерство оборони України: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. // Там же. – 2011. – № 29. – Ст. 1240.

Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 2. – Ст. 5 (з наст. змін. та допов.).

Про Збройні Сили України: Закон України в ред. від 05.10.2000 р. // Там же. – № 48. – Ст. 410 (з наст. змін. та допов.).

Про оборону України: Закон України в ред. від 05.10.2000 р. // Там же. – 2000. – № 49. – Ст. 420 (з наст. змін. та допов.).

Про основи національної безпеки України: Закон України від 15.06.2003 р. // Там же. – 2003. – № 39. – Ст. 351 (з наст. змін. та допов.).

Про Раду Національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 р. // Там же. – 1998. – № 35. – Ст. 237 (з наст. змін. та допов.).

Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. // Там же. – 1992. – № 27. – Ст. 382 (з наст. змін. та допов.).

Тема 32. Організаційно-правові засади управління внутрішніми справами

Питання для обговорення

1. Система органів внутрішніх справ (ОВС) України, їх завдання, функції, права та обов'язки міліції.
2. Загальна характеристика форм і методів діяльності органів внутрішніх справ.
3. Проходження служби рядовим і начальницьким складом ОВС.

Завдання

78. Проаналізуйте зміст Закону України “Про міліцію” та назвіть форми і методи адміністративної діяльності міліції.

79. П. був призначений на посаду старшого начальницького складу ОВС. Йому було присвоєно спеціальне звання капітана міліції. Він оскаржив рішення щодо присвоєння йому звання капітана міліції, мотивуючи тим, що він є майором запасу Збройних Сил України. Скарга була розглянута і не задоволена.

Проаналізуйте і оцініть ситуацію, надайте аргументовану відповідь П.: у якому чи яких випадках, передбачених нормами відповідного нормативно-правового акта (і назвіть його), така скарга могла чи не могла бути задоволена. Надайте необхідні рекомендації П.

Список нормативно-правових актів та літератури

Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 29. – Ст. 1234 (з наст. змін. та допов.).

Положення про Державну міграційну службу України: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/405/2011>

Положення про Міністерство внутрішніх справ України: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 29. – Ст. 1222 (з наст. змін. та допов.).

Про міліцію: Закон України від 20.12.1990 р. // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20 (з наст. змін. та допов.).

Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 р. // Відом. Верхов. Ради. України. – 2000. – № 40. – Ст. 338 (з наст. змін. та допов.).

Типовий статут громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.2000 р. // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 52. – Ст. 2259 (з наст. змін. та допов.).

Матюхіна Н. П. Муніципальна поліція: окремі сторінки минулого та сьогодення (зарубіжний досвід) [Електрон.ресурс] // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 431-435. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09mnpzd.pdf>

Фролова О. Г. Сфера внутрішніх справ як об'єкт управління / О. Г. Фролова // Пробл. законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. – Вип. 97. – С. 69-76.

Т е м а 33. Організаційно-правові засади управління закордонними справами

(для самостійного вивчення)

1. Правове забезпечення управління закордонними справами.
2. Система органів управління закордонними справами, їх завдання та функції.
3. Форми та методи управління закордонними справами.

Список нормативно-правових актів та літератури

Про дипломатичну службу: Закон України від 20.09.2001 р. // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 42. – Ст. 1881 (з наст. змін. та допов.).

Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 р. // Там же. – 2010. – № 55. – Ст. 1840.

Про затвердження Положення про дипломатичне представництво України за кордоном: розпорядження Президента України від 22.10.1992 р. // Збір. законодавства України. – 2000. – Т. 5. – Ст. 5.

Про затвердження Положення про Представництво Міністерства закордонних справ України на території України: постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2002 р. // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 30. – Ст. 1425 (з наст. змін. та допов.).

Про Консульський статут України: Указ Президента України від 02.04.1994 р. // Укази Президента України. – К., 1997. – Т. 1. – 1991-1994 рр. – С. 884 (з наст. змін. та допов.).

Про Положення про Міністерство закордонних справ України: Указ Президента України від 06.04.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 29. – Ст. 1220.

Гуменюк Б. І. Дипломатична служба: правове регулювання: [навч. посіб.] / Б. І. Гуменюк. – К.: Либідь, 2007. – С. 19-33.

Федчишин С. А. Дипломатичне представництво України за кордоном: сучасні проблеми організації та правового забезпечення: [моногр.] / С. А. Федчишин; за заг. ред. Н. П. Матюхіної. – Х.: ФІНН, 2011. – С. 37-53, 88-112.

Т е м а 34. Організаційно-правові засади управління юстицією

Питання для обговорення

1. Правові основи управління юстицією.
2. Система органів управління юстицією та їх компетенція.
3. Форми і методи управління юстицією.

З а в д а н н я

80. Громадянин України О. успішно склав кваліфікаційний іспит для отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Однак він не встиг подати до Міністерства юстиції України документи та заяву для видачі свідоцтва. Повернувшись в Україну через два роки, О. звернувся до Міністерства юстиції України з заявою про видачу свідоцтва на право зайняття нотаріальною діяльністю. Через місяць після подачі заяви О. отримав відмову у видачі свідоцтва.

Назвіть підстави для відмови у видачі свідоцтва на право зайняття нотаріальною діяльністю.

81. Начальник Головного управління юстиції в Н-ській обл. М. видав два накази. Першим – затвердив Положення про кожний структурний підрозділ Головного управління юстиції. Другим наказом виніс догану начальнику районного управління юстиції.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи відповідають видані накази чинному законодавству?

82. Голова Державної виконавчої служби України (ДВС України) М. своїм наказом призначив на посаду заступника голови ДВС України П. Раніше П. працював начальником одного з районних управлінь юстиції. Одночасно М. затвердив структуру, штатний розпис і кошторис апарату ДВС України.

Дайте правову оцінку рішенням голови ДВС України.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в

Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2012. – № 27. – Ст. 282.

Положення про Державну архівну службу України: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/407/2011>

Положення про Державну виконавчу службу України:

затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/385/2011>

Положення про Державну пенітенціарну службу України: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/394/2011>

Положення про Державну реєстраційну службу України: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/401/2011>

Положення про Державну службу України з питань захисту персональних даних: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/390/2011>

Положення про Міністерство юстиції України: затв. Указом Президента України від 06.04.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 9. – Ст. 548.

Про Державну виконавчу службу: Закон України від 25.03.1998 р. // // Відом. Верхов. Ради України. – 1998. – № 36-37. – Ст. 243 (з наст. змін. та допов.).

Про Державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. // Там же. – 2010. – № 38. – Ст. 509 (з наст. змін. та допов.).

Про затвердження Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату: затв. наказом Мін'юста України від 28.07.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 60. – Ст. 2421.

Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383 (з наст. змін. та допов.).

5. ПОТОЧНИЙ (МОДУЛЬНИЙ) КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Опис предмета курсу “Адміністративне право”

Курс	Галузь, напрямок, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу (структура залікового кредиту)
Кількість кредитів ECTS: 6,5	0304 “Право”	Нормативна:
	“Бакалавр”	Модуль I
	6.030401	Лекції: 80
	“Правознавство”	Практичні заняття: 48
Модулів: 3		Модуль II
		Індивідуальна робота: 22
Змістових модулів: 6		Модуль III
Загальна кількість годин: 234		Самостійна робота: 84
		Вид контролю: іспит
Тижневих годин: 4-6		

Організація поточного модульного контролю

Оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни “Адміністративне право” здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК).

Завданням ПМК є перевірка розуміння та засвоєння матеріалу відповідного змістового модуля, здатності осмислити

зміст теми чи розділу навчальної програми, умінь застосовувати набуті знання при вирішенні професійних завдань.

Об'єктами ПМК знань студентів є:

- рівень знань за результатами практичних занять;
- виконання модульних контрольних завдань у формі тестування (у тому числі з використанням комп'ютерних технологій).

Оцінювання результатів ПМК здійснюється викладачем після вивчення тем кожного змістового модуля.

Змістові модулі I, III, IV, VI оцінюються від 0 до 6 балів, а змістові модулі II та V – від 0 до 8 балів.

Оцінка складається з двох компонентів:

– від 0 до 3 балів по I, III, IV, VI та від 0 до 4 балів по II та V змістових модулях виставляється студенту за результатами роботи на практичних заняттях;

– від 0 до 3 балів – за виконання модульних контрольних завдань по змістових модулях I, III, IV, VI та від 0 до 4 балів – по змістових модулях II та V.

Перелік тестів, питань та завдань, порядок і час їх складання, критерії оцінювання визначаються кафедрою і доводяться до відома студентів на початку навчального року.

Підсумковий бал за результатами ПМК визначається на останньому практичному занятті відповідного семестру. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент за результатами ПМК, – 40. Результати ПМК вносяться до відомості обліку поточної успішності та є основою для визначення загальної успішності студента з навчальної дисципліни.

У разі невиконання завдань ПМК з об'єктивних причин студент може за дозволом декана скласти їх до наступного ПМК. Час та порядок складання визначається деканатом разом із кафедрою.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота сприяє кращому засвоєнню студентами матеріалу з навчальної дисципліни “Адміністративне право” та формуванню у них навичок і вмінь одержувати додаткові знання.

Формами самостійної роботи студентів є:

- доопрацювання матеріалів лекцій та робота з літературою до них;
- підготовка до практичних занять, виконання завдань за темами практичних занять;
- робота в інформаційних мережах;
- складання конспектів за темами, що виносяться на самостійне вивчення.

Результативність самостійної роботи виявляється в процесі поточного модульного контролю (ПМК) знань та підсумкового оцінювання успішності студентів під час сесії.

7. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Відповідно до “Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців” індивідуальна робота студента може включати:

- анотацію прочитаної додаткової літератури з навчальної дисципліни, бібліографічний опис літератури;
- конспектування монографічної літератури з тематики навчальної дисципліни;
- підготовку есе (рефератів) та їх презентацію на практичних заняттях;
- зібрання постатейного матеріалу та письмовий аналіз статті (статей) Кодексу України про адміністративні правопорушення, Митного кодексу України або Кодексу адміністративного судочинства України;
- підготовку та формування матеріалів справи про адміністративне правопорушення;
- курсову роботу – загальний обсяг 20-25 рукописних сторінок. Наприкінці роботи – список використаної літератури та нормативних актів. Подається на кафедру, де й відбувається захист за участю двох викладачів;
- роботу в студентському науковому гуртку, написання наукових доповідей та їх презентацію на засіданнях гуртка, опублікування наукових статей та тез наукових доповідей, участь у конференціях.

Тематику та форму індивідуальної роботи студент визначає на початку навчального року за погодженням з кафедрою. Результати індивідуальної роботи студента оцінюються викладачем, який веде практичні заняття в академічній групі не пізніше ніж за 15 днів до початку екзаменаційної сесії, під час якої необхідно скласти курс “Адміністративне право”. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент за результатами індивідуальної роботи – 10: по 5 за виконання індивідуальної роботи у 3-му і 4-му навчальних семестрах. Якщо студент не виконав індивідуальну роботу, йому виставляється 0 балів.

8. ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО”

1. Поняття і основні риси державного управління.
2. Сутність виконавчої влади, її співвідношення з державним управлінням та адміністративним правом.
3. Адміністративне право як галузь права, його предмет.
4. Метод і система адміністративного права.
5. Зв'язок адміністративного права з іншими галузями українського права.
6. Поняття, особливості та види адміністративно-правових норм.
7. Джерела адміністративного права.
8. Систематизація адміністративного права та її особливості.
9. Поняття, основні риси та види адміністративно-правових відносин.
10. Адміністративно-правовий статус громадян України.
11. Звернення громадян, їх види.
12. Порядок розгляду звернень громадян згідно з Законом України “Про звернення громадян”.
13. Особливості адміністративно-правового статусу іноземців та осіб без громадянства в Україні.
14. Поняття, ознаки та правове становище органів виконавчої влади.
15. Види органів виконавчої влади.
16. Система органів виконавчої влади та принципи її побудови.
17. Повноваження Президента України у сфері виконавчої влади.
18. Компетенція та форми діяльності Кабінету Міністрів України за Законом України “Про Кабінет Міністрів України”.
19. Центральні органи виконавчої влади, їх види.
20. Міністерства в системі центральних органів виконавчої влади.
21. Повноваження і форми діяльності місцевих держав-

них адміністрацій.

22. Поняття, види та принципи державної служби в Україні.

23. Законодавчі основи державної служби в Україні.

24. Поняття та види державних службовців.

25. Правове регулювання проходження державної служби.

26. Особливості дисциплінарної відповідальності державних службовців.

27. Поняття та види функцій державного управління.

28. Поняття форм державного управління, їх види.

29. Поняття правових актів державного управління, їх юридичне значення.

30. Класифікація актів державного управління та їх дія.

31. Адміністративний договір як форма управлінської діяльності.

32. Вимоги, що ставляться до актів державного управління, наслідки їх недотримання.

33. Поняття адміністративно-правових методів, їх види.

34. Адміністративний примус, види його заходів.

35. Адміністративно-попереджувальні заходи, їх види та суть.

36. Заходи адміністративного припинення, їх види та суть.

37. Поняття й основні риси адміністративної відповідальності.

38. Завдання, система і чинність законодавства України про адміністративні правопорушення.

39. Адміністративне правопорушення, його поняття та склад.

40. Суб'єкти адміністративних правопорушень.

41. Особливості відповідальності неповнолітніх у віці від 16 до 18 років.

42. Особливості адміністративної відповідальності посадових осіб.

43. Особливості відповідальності за порушення правил дорожнього руху.

44. Відповідальність військовослужбовців за вчинення

адміністративних правопорушень.

45. Обставини, що виключають адміністративну відповідальність.

46. Мета адміністративних стягнень, їх види.

47. Попередження та штраф як адміністративні стягнення.

48. Оплатне вилучення і конфіскація предметів як адміністративні стягнення.

49. Позбавлення спеціального права, наданого громадянинуві, як вид адміністративного стягнення.

50. Громадські роботи як вид адміністративного стягнення.

51. Виправні роботи та адміністративний арешт як адміністративні стягнення.

52. Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх.

53. Загальні правила накладення стягнень за адміністративні правопорушення.

54. Обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність за адміністративний проступок.

55. Строки накладення адміністративних стягнень.

56. Адміністративний процес: зміст, загальні риси, особливості.

57. Структура адміністративного процесу та характеристика окремих видів проваджень.

58. Дисциплінарне провадження: завдання, стадії, особливості.

59. Адміністративна юрисдикція: загальні риси, принципи.

60. Адміністративна юстиція: поняття, моделі та особливості становлення в Україні.

61. Адміністративне судочинство в Україні: завдання та принципи.

62. Завдання і порядок провадження в справах про адміністративні правопорушення.

63. Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

64. Адміністративне затримання як захід забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

- 65.** Протокол про адміністративне правопорушення.
- 66.** Постанова по справі про адміністративне правопорушення.
- 67.** Набрання постановою судді у справі про адміністративне правопорушення законної сили та перегляд постанови.
- 68.** Види рішень, що приймаються по скарзі чи поданню прокурора на постанову про накладення адміністративного стягнення.
- 69.** Виконання постанов про накладення адміністративних стягнень.
- 70.** Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.
- 71.** Правове становище і повноваження адміністративних комісій.
- 72.** Справи про адміністративні правопорушення, підвідомчі районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судам (суддям).
- 73.** Порядок оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення або внесення на неї подання прокурора.
- 74.** Розгляд скарги і подання прокурора на постанову по справі про адміністративне правопорушення.
- 75.** Адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління.
- 76.** Поняття режиму законності та дисципліни в державному управлінні.
- 77.** Способи забезпечення законності та дисципліни в державному управлінні: загальна характеристика.
- 78.** Контроль у державному управлінні: поняття, зміст та види.
- 79.** Контроль органів виконавчої влади загальної компетенції.
- 80.** Відомчий та міжвідомчий контроль.
- 81.** Судовий контроль у державному управлінні.
- 82.** Контрольні повноваження державних інспекцій та служб.
- 83.** Митний контроль. Адміністративна відповідаль-

ність за порушення митних правил.

84. Прокурорський нагляд у державному управлінні, його форми та методи.

85. Поняття і види адміністративно-правових режимів.

86. Надзвичайні режими: поняття та види.

87. Організаційно-правові засади управління економікою.

88. Система і повноваження органів управління освітою.

89. Система і повноваження органів управління охороною здоров'я.

90. Організаційно-правові засади управління у сфері соціальної політики.

91. Організаційно-правові засади управління обороною.

92. Організаційно-правові засади управління національною безпекою.

93. Система, правове становище та зміст роботи органів внутрішніх справ.

94. Громадський порядок та громадська безпека, адміністративно-правові заходи їх охорони.

95. Основні завдання і повноваження міліції України.

96. Дозвільна система органів внутрішніх справ.

97. Організаційно-правові засади управління закордонними справами.

98. Організаційно-правові засади управління юстицією.

99. Надання адміністративних послуг у сфері юстиції.

9. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО”

Підсумкове оцінювання рівня знань студентів з навчальної дисципліни “Адміністративне право” здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК), індивідуальної роботи та підсумкового контролю знань студентів (ПКЗ) за 100-бальною шкалою.

Результати ПМК та індивідуальної роботи студентів оцінюються в діапазоні від 0 до 50 балів. Завдання, що виносяться на ПКЗ, – від 0 до 50 балів.

ПКЗ проводиться у формі іспиту з вузлових питань, відповідь на які має бути творчою й ілюструвати уміння використовувати отримані знання. Питання, які включаються до іспитових білетів, доводяться до відома студентів на початку вивчення навчальної дисципліни.

До відомості обліку підсумкової успішності вносяться сумарні результати в балах, які виставлені за результатами ПМК, індивідуальної роботи та ПКЗ.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється в залікову книжку за шкалою, як показано в наведеній далі таблиці.

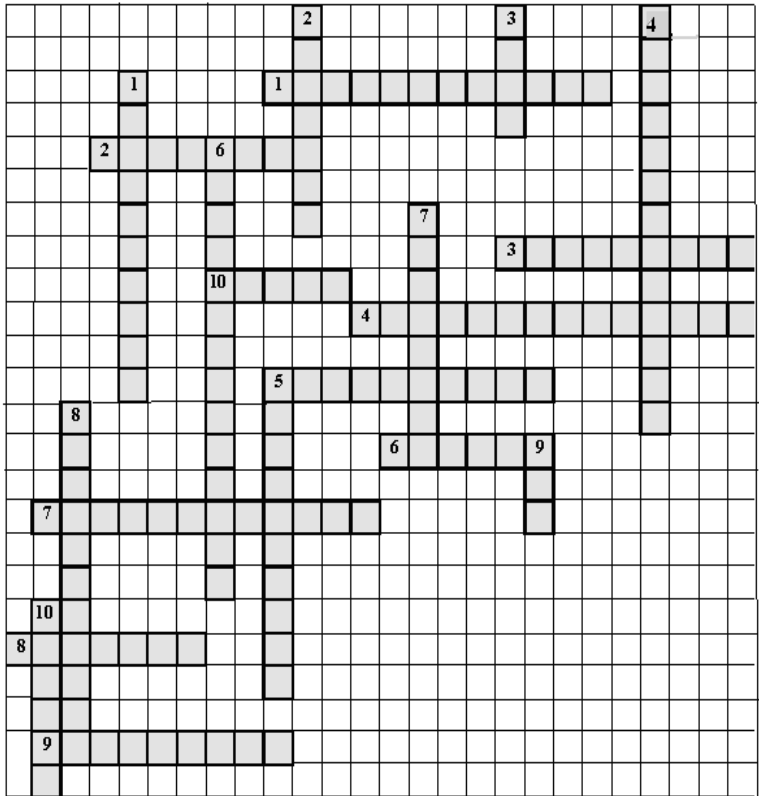
Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в Нац. юрид. ун-ті ім. Ярослава Мудрого
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		1 – 34

ДОДАТОК І
(тема 8)

Відгадайте кросворд
“Державні службовці”

По горизонталі: **1.** Метод підтвердження відповідності рівня професійної компетентності державного службовця при призначенні на посаду. **2.** Використання особою наданих їй службових повноважень і пов’язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди. **3.** Час відпочинку державного службовця. **4.** Характеристика особи, що визначається її освітньо-кваліфікаційним рівнем, досвідом роботи та рівнем володіння спеціальними знаннями. **5.** Один із видів дисциплінарного стягнення. **6.** Один із видів дисциплінарного стягнення. **7.** Поділ посад державних службовців на групи. **8.** Загальний порядок зайняття посади на державній службі. **9.** Форма реалізації управлінських повноважень керівником. **10.** Правила професійної поведінки державного службовця.

По вертикалі: **1.** Позитивний захід впливу, який застосовується до державного службовця. **2.** Те, з чого починаються службові відносини. **3.** Те, що дає право на встановлення державному службовцю надбавки за вислугу років. **4.** Один із принципів державної служби. **5.** Один із видів дисциплінарного стягнення. **6.** Один із принципів державної служби. **7.** Оцінка результатів щорічної діяльності державного службовця, що дає право на преміювання. **8.** Ін формація про вакантні посади державної служби. **9.** Оформлення припинення державної служби. **10.** Визначена структурою і штатним розписом первинна структурна одиниця державного органу.

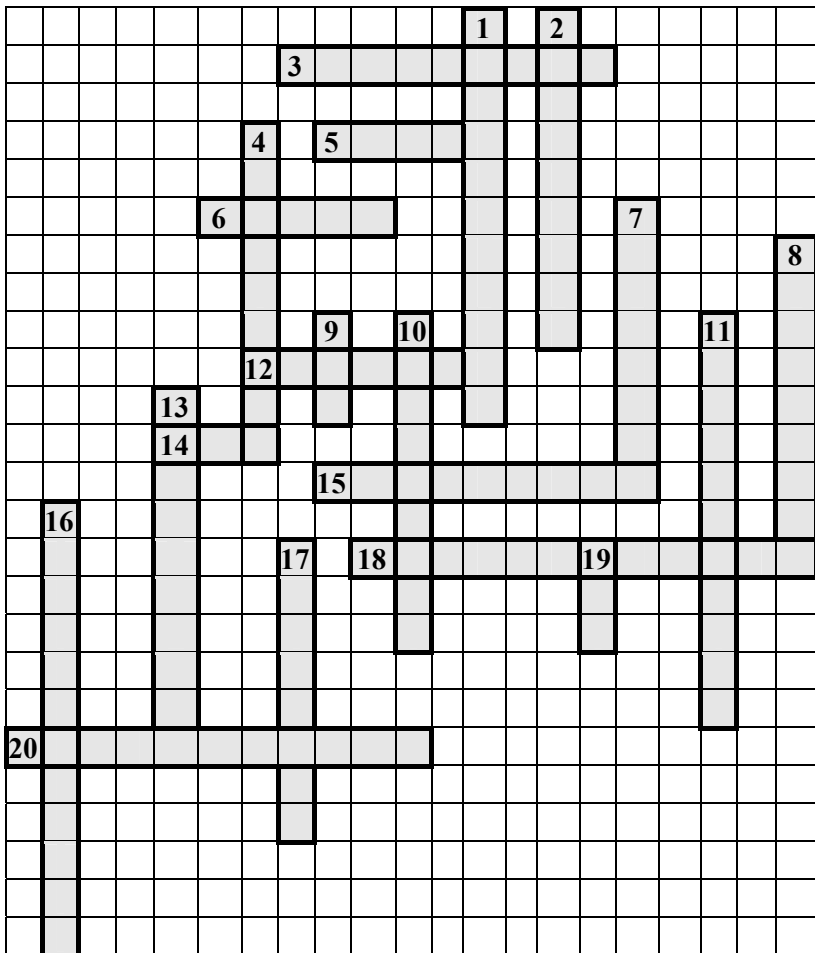

Відгадайте кросворд
“Система та види адміністративних стягнень. Правила
і строки накладення адміністративних стягнень”

По горизонталі: **3.** Позбавлення якого суб’єктивного права пов’язане із накладенням такого адміністративного стягнення, як конфіскація? **5.** Грошове стягнення. **6.** Найсуворіший захід адміністративного стягнення. **12.** Вид суспільних відносин, в яких перебуває суб’єкт, що підлягає такому виду адміністративного стягнення, як виправні роботи. **14.** Строк, після закінчення якого особа вважається такою, що не була піддана адміністративному стягненню. **15.** Якою визначається обставина продовження протиправної поведінки після попередження про її припинення? **18.** Вид адміністративного стягнення, яке полягає в офіційному осуді вчиненого проступку і застереженні правопорушника від його повторення. **20.** Вилучення якого документа свідчить про позбавлення спеціального права водія?

По вертикалі: **1.** Вид адміністративного стягнення, що полягає в примусовій безоплатній передачі майна у власність держави. **2.** Міра покарання суб’єкта адміністративного правопорушення. **4.** Який вид доходу громадянина зазнає відрахувань до 20% у дохід держави? **7.** Форма, в якій виноситься попередження. **8.** Мета застосування адміністративного стягнення, передбачена ст. 23 КУпАП. **9.** Який орган уповноважений накладати таке адміністративне стягнення, як виправні роботи? **10.** Стягнення, яке накладається поряд із основним, що має на меті усунення умов для подальшого вчинення адміністративного правопорушення. **11.** Аналогія судимості в кримінальному праві. **13.** Який вид безоплатних суспільно корисних робіт передбачений законодавством для виконання правопорушником у вільний від роботи, навчання час? **16.** Суб’єкти, до

яких не можна застосовувати адміністративні стягнення з причин недосягнення ними певного віку. **17.** Суб'єкт, який не підлягає такому виду адміністративного стягнення, як видворення за межі держави. **19.** Скільки місяців передбачає загальний строк давності притягнення до адміністративної відповідальності?

З М І С Т

1. Вступ.....	3
2. Програма навчальної дисципліни “Адміністративне право”.....	6
3. Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять, самостійної роботи.....	18
4. Завдання до практичних занять та самостійної роботи.....	21
Тема 1. Державне управління і виконавча влада.....	21
Тема 2. Предмет, метод і система адміністративного права.....	21
Тема 3. Адміністративно-правові норми.....	24
Тема 4. Адміністративно-правові відносини.....	26
Тема 5. Громадяни – суб’єкти адміністративного права.....	29
Тема 6. Органи виконавчої влади.....	31
Тема 7. Органи місцевого самоврядування.....	36
Тема 8. Державні службовці.....	37
Тема 9. Бюджетні організації.....	40
Тема 10. Громадські об’єднання та політичні партії – суб’єкти адміністративного права.....	41
Тема 11. Функції державного управління, їх види.....	42
Тема 12. Форми державного управління.....	43
Тема 13. Адміністративно-правові методи.....	45
Тема 14. Поняття та риси адміністративної відповідальності, її законодавчі основи. Адміністративне правопорушення, його склад.....	50
Тема 15. Система та види адміністративних стягнень. Правила і строки їх накладення.....	52
Тема 16. Дисциплінарна відповідальність за адміністративним правом.....	54
Тема 17. Адміністративний процес: зміст і загальні риси. Структура адміністративного процесу. Види проваджень в адміністративних справах.....	56
Тема 18. Завдання, порядок і стадії провадження в справах про адміністративні правопорушення.....	59

Тема 19. Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення. Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.....	61
Тема 20. Адміністративна юстиція та адміністративне судочинство в Україні.....	64
Тема 21. Способи забезпечення законності і дисципліни у державному управлінні: загальна характеристика..	67
Тема 22. Контроль у державному управлінні.....	68
Тема 23. Прокурорський нагляд у державному управлінні....	70
Тема 24. Звернення громадян як спосіб забезпечення законності і дисципліни у державному управлінні.....	71
Тема 25. Адміністративно-правові режими.....	71
Тема 26. Правові засади управління економікою.....	74
Тема 27. Організаційно-правові засади управління фінансами..	76
Тема 28. Управління освітою і наукою.....	77
Тема 29. Управління охороною здоров'я.....	79
Тема 30. Організаційно-правові засади управління у сфері соціальної політики.....	80
Тема 31. Управління обороною і національною безпекою.....	81
Тема 32. Організаційно-правові засади управління внутрішніми справами.....	82
Тема 33. Організаційно-правові засади управління закордонними справами.....	83
Тема 34. Організаційно-правові засади управління юстицією.....	84
5. Поточний (модульний) контроль знань студентів.....	87
6. Самостійна робота студентів.....	89
7. Індивідуальна робота студентів.....	90
8. Програмні питання з навчальної дисципліни “Адміністративне право”.....	91
9. Критерії оцінки успішності студентів з навчальної дисципліни “Адміністративне право”.....	96
10. Додаток 1 (тема 8).....	98
Додаток 2 (тема 15).....	100

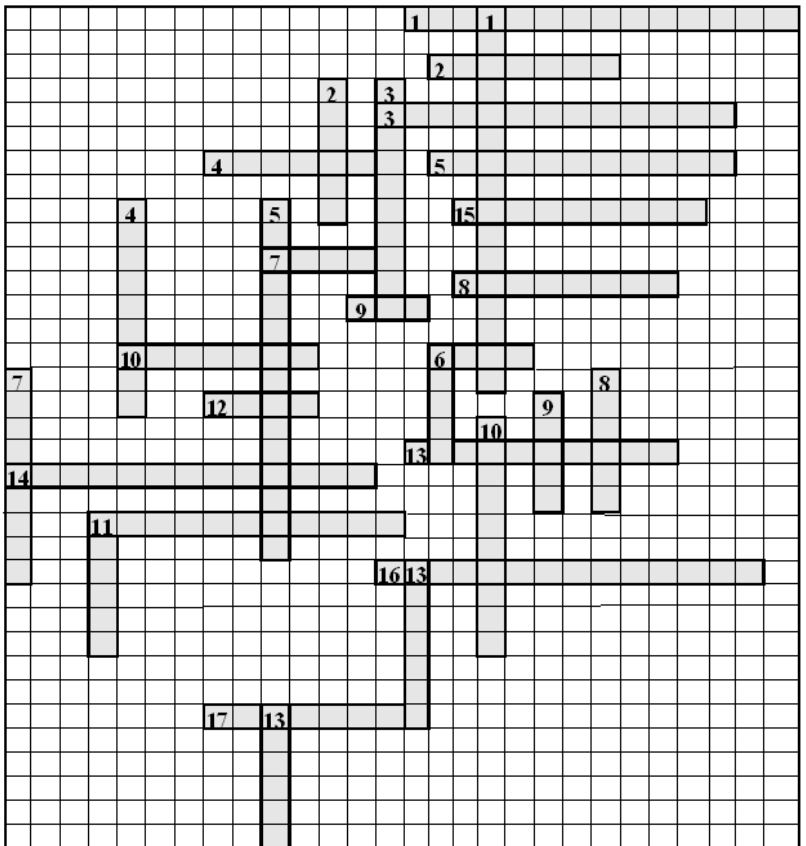
Відгадайте кросворд
“Адміністративне правопорушення, його склад”

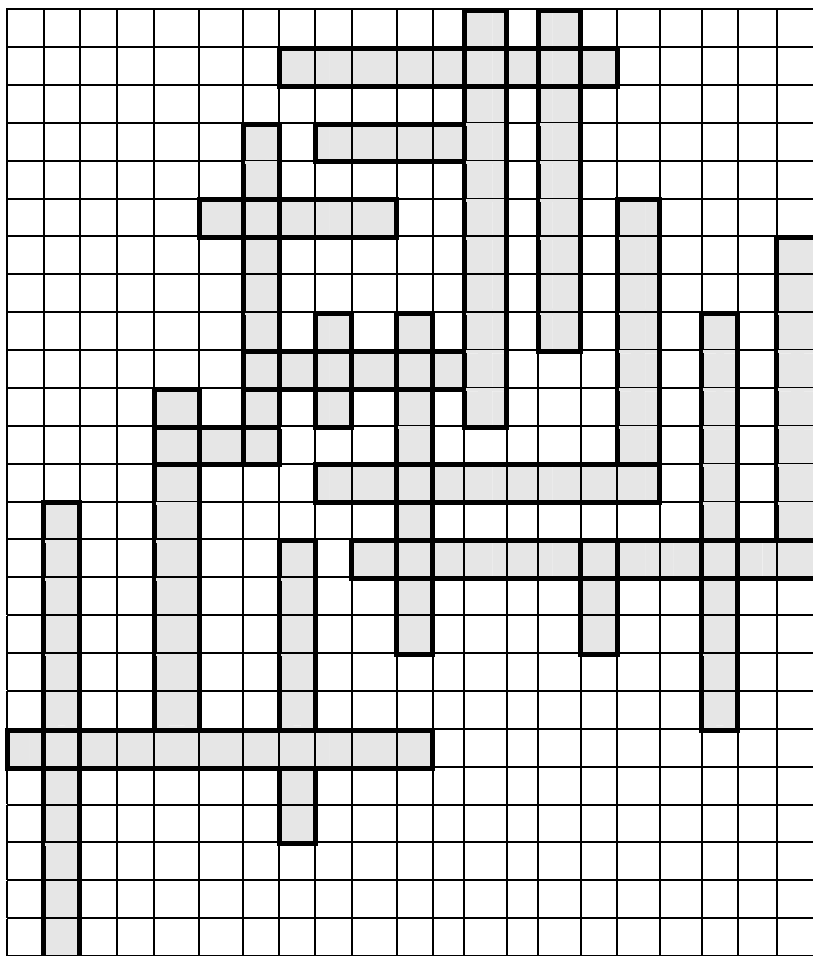
П о г о р и з о н т а л і: **1.** Протиправна винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. **2.** Об’єкт правопорушення, різновид родового об’єкта. **3.** Об’єкт правопорушення, що підпадає під ознаки конкретного складу проступку. **4.** Фізична осудна особа, яка на момент вчинення адміністративного правопорушення досягла віку адміністративної відповідальності. **5.** Ознака адміністративного правопорушення, котра свідчить, що дія чи бездіяльність заподіює або створює загрозу заподіяння шкоди об’єктам адміністративно-правової охорони. **6.** Наслідок, результат, якого прагне досягти особа, що вчиняє адміністративне правопорушення. **7.** Усвідомлене особою внутрішнє спонукування, яким вона керувалася при вчиненні адміністративного проступку. **8.** Складова частина об’єктивної сторони, яка предметом матеріального світу, що застосовується суб’єктом правопорушення для його вчинення. **9.** Складова частина об’єктивної сторони, яка є певним відрізком (проміжком) часу, протягом якого відбувається адміністративне правопорушення та настають суспільно шкідливі наслідки. **10.** Речі матеріального світу, люди та абстрактні узагальнені поняття, на які посягає адміністративне правопорушення (не суспільні відносини). **11.** Сторона складу правопорушення, яка характеризує психічний стан особи, пов’язаний з вчиненням адміністративного правопорушення. **12.** Психічне ставлення особи до діяння та його шкідливих наслідків. **13.** Різновид необережності, який характеризується тим, що особа не усвідомлює протиправність свого діяння, не бажає настання суспільнонебезпечних наслідків, хоча повинна

та могла усвідомлювати і бажати їх настання. **14.** Форма вини, котра характеризується тим, що особа, яка вчинила правопорушення, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити. **15.** Об'єкт правопорушення, який характеризує усю сукупність суспільних відносин, що охороняються законодавством про адміністративні правопорушення. **16.** Ознака адміністративного правопорушення, яка свідчить, що дію чи бездіяльність прямо заборонено адміністративно-правовими нормами. **17.** Різновид умислу, який характеризується тим, що особа усвідомлює протиправність свого діяння, передбачає його шкідливі наслідки і не бажає, але свідомо припускає їх настання.

По вертикалі: **1.** Накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що тягнуть за собою обтяжливі для цих осіб наслідки матеріального чи морального характеру. **2.** Те, на що посягає правопорушення. **3.** Складова частина об'єктивної сторони, котра характеризує конкретні об'єктивно-предметні умови, в яких вчиняється правопорушення. **4.** Синонім терміна "правопорушення". **5.** Різновид необережності, який характеризується тим, що особа усвідомлює протиправність свого діяння, передбачає шкідливі наслідки, але не бажає їх настання, легковажно намагаючись їх відвернути. **6.** Складова частина об'єктивної сторони, яка є певною територією, де відбувається вчинення адміністративного правопорушення та настають шкідливі наслідки. **7.** Ознака правопорушення, котра свідчить, що адміністративним проступком визнається лише таке діяння, за яке законодавством передбачено застосування адміністративних стягнень. **8.** Форма вини, яка характеризується тим, що особа, яка вчинила правопорушення, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо припускала їх настання. **9.** Сукупність встановлених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак, що характеризують діяння як адміністра-

тивне правопорушення. **10.** Сторона складу правопорушення, яку характеризують ознаки, що визначають акт зовнішньої поведінки правопорушника. **11.** Складова частина об'єктивної сторони, яка є сукупністю прийомів і методів, що використовуються при вчиненні правопорушення. **12.** Об'єкт правопорушення, який характеризує групу однорідних або тотожних суспільних відносин, що охороняються комплексом адміністративно-правових норм. **13.** Різновид умислу, котрий характеризується тим, що особа усвідомлює протиправний характер свого діяння, передбачає шкідливі наслідки та бажає їх настання.

Навчальне видання

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО”**

**(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”)**

для студентів 2 курсу
денної форми навчання

Укладачі: БИТЯК Юрій Прокопович,
БОГУЦЬКИЙ Володимир Володимирович,
БОЙКО Ірина Володимирівна,
БРИНЦЕВА Людмила Володимирівна,
ГАРАЩУК Володимир Миколайович,
ЗИМА Олександр Тарасович,
ЗУЙ Валентина Василівна,
ІГНАТЧЕНКО Ірина Георгіївна,
КОВАЛЕНКО Лариса Павлівна,
КОМПАНІЄЦЬ Ігор Миколайович,
ЛАЙКОВА Марина Сергіївна,
ЛУЧЕНКО Дмитро Валентинович,
МАРТИНОВСЬКИЙ Володимир Володимирович,
МАРЧЕНКО Олена Олександрівна,
МАТЮХІНА Наталія Петрівна,
МЕХ Юлія Володимирівна,
НАСТЮК Василь Якович,
ПИСАРЕНКО Надія Борисівна,
РЯБЧЕНКО Ярослава Степанівна,
СОЛОВІОВА Ольга Миколаївна,
СЬОМІНА Валентина Анатоліївна,
ФЕДЧИШИН Сергій Анатолійович,
ФРОЛОВА Олена Григорівна,
ЧЕРВЯКОВА Олена Борисівна,
ШУЛЬГА Марія Герасимівна

Відповідальний за випуск *Ю. П. Битяк*

Редактор *Л. М. Рибалко*

Комп'ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

План 2014

Підп. до друку 16.09.2014. Формат 60x84 ¹/₁₆.

Вид. № 91. Зам. № 91.

вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.